

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav speciálněpedagogických studií

Diplomová práce

Bc. Lucie Čechová

Pes jako významný činitel v životě osob se zdravotním postižením

Olomouc 2023

Vedoucí práce: Mgr. et Bc. Veronika Růžičková, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně pod odborným dohledem vedoucího diplomové práce a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Olomouci,

.....

Děkuji tímto vedoucí mojí diplomové práce, Mgr. et Bc. Veronice Růžičkové, Ph.D., za cenné rady a veškerý čas, který mi věnovala. Dále bych chtěla poděkovat všem respondentům, kteří se ochotně podíleli na výzkumné části této práce. V neposlední řadě patří dík i mé rodině za podporu během celé doby studia.

Obsah

Úvod	6
I. TEORETICKÁ ČÁST	8
1 Zdravotní postižení.....	8
2 Vybrané benefity a možnosti využití psů pro osoby se zdravotním postižením	15
2.1 Specializace pomáhajících psů	17
2.1.1 Asistenční pes	17
2.1.2 Signální pes	19
2.1.3 Vodicí pes	21
2.2 Canisterapie	22
3 Výcvik psa a zákonné ukotvení.....	27
3.1 Vhodná plemena a další kritéria pro výběr psa.....	27
3.1.1 Retrieveri	27
3.1.2 Ovčácká plemena.....	28
3.1.3 Kolie	28
3.1.4 Pudl a některá méně častá psí plemena	28
3.1.5 Další aspekty pro zařazení psa do speciálního výcviku	29
3.2 Organizace zaměřené na výchovu a péči o psy pro osoby se zdravotním postižením.....	32
3.3 Předvýchova a speciální výcvik.....	33
3.3.1 Program předvýchovy štěňat	34
3.3.2 Speciální výcvik	36
3.4 Některé právní dokumenty související se zmiňovanou problematikou	41
3.5 Financování výcviku a péče o majitele asistenčních a vodicích psů	45
4 Klient a jeho rodina	50
4.1 Přínos a možné nástrahy vlastnictví psa se speciálním výcvikem.....	51
4.1.1 Klient v dětském věku	54
II. PRAKTICKÁ ČÁST	56
5 Cíle práce a stanovení hypotéz.....	56
6 Metoda výzkumného šetření	57
6.1 Zpracování dat	57
6.2 Prezentace výsledků.....	59
7 Diskuze.....	76
8 Doporučení pro praxi	82
Závěr.....	83

Seznam bibliografických citací	84
Seznam tabulek a grafů.....	87
Seznam použitých zkratk	89

Úvod

Ústředním tématem této diplomové práce je pes a jeho vliv na život osob se zdravotním postižením. Vzhledem k tomu, že trendy v podpoře a aktivitách jedinců se zdravotním postižením jdou neustále kupředu a stejně tak se neustále proměňují, považujeme za důležité průběžně mapovat i uvedenou oblast a případně podniknout kroky pro její další úpravy a rozvoj. Cílem práce je vymežit jednotlivé pojmy týkající se dané problematiky. Tyto znalosti nám budou dále sloužit jako základní kámen pro tvorbu dotazníku, jeho zhodnocení a několik doporučení pro praxi.

Práce je členěna na dva hlavní celky – teoretickou a praktickou část. Teoretická část se skládá ze čtyř hlavních oblastí. V té první bychom nejprve rádi vymezili základní pojmy týkající se problematiky zdravotního postižení, dále čtenáře krátce seznámíme s vybranými druhy zdravotního postižení a jejich klasifikací. Vzhledem k jejich důsledkům a nejvíce zasaženým složkám osobnosti zmíníme také možné formy kompenzace.

Ve druhé kapitole se nejprve budeme krátce zabývat historií a současnou situací psů v roli pomocníků pro osoby se zdravotním postižením. Následně si v podkapitole rozebereme jednotlivá specifika a rozdíly mezi asistenčními, signálními a vodícími psy. V poslední části se zaměříme na canisterapii, její funkce a možná členění včetně aktivní a pasivní možnosti jejího využití.

V třetí hlavní kapitole teoretické části práce se zaměříme především na oblast výcviku pomáhajících psů. Budeme se zabývat výcvikovými subjekty a posuzovacími kritérii při výběru psů pro zařazení do programu. Následně si blíže představíme také program předvýchovy štěňat nebo fáze a postupy při vlastním výcviku budoucích asistenčních a vodících psů. V další podkapitole pak uvedeme možnosti financování a legislativní oporu zmiňované problematiky v České republice.

V poslední, čtvrté hlavní kapitole bude hlavním tématem klient (žadatel o psa) a jeho nejbližší okolí. Vzhledem k tomu, že osoba se zdravotním postižením často sdílí domácnost s dalšími lidmi, uvedeme si některá pravidla, která je vhodné nastavit hned od začátku celého procesu. S příchodem psa všechny členy domácnosti zasáhnou jisté změny s ním spojené. I z toho důvodu se následující podkapitola bude věnovat benefitům a možným nástrahám, se kterými by se vlastníci pomáhajícího psa měli seznámit již před podáním žádosti a zvážit všechna pro a proti jejich rozhodnutí. V neposlední řadě pak také zmíníme téma rodina dítěte

se zdravotním postižením jako klient organizace zaměřující se na speciální výcvik pomáhajících psů.

Ve finální praktické části bychom chtěli uplatnit teoretické poznatky za využití dotazníkového šetření provedeného jak u osob se zdravotním postižením, tak u rodičů dětí s nějakým druhem handicapu, pro které může být pes podpůrným faktorem v různých životních oblastech a každodenních situacích. Na závěr dále také uvedeme několik doporučení pro praxi vyplývajících z výsledků našeho výzkumného šetření.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 Zdravotní postižení

Pohled na terminologii osob se zdravotním postižením je zatím v domácí i v zahraniční literatuře stále nejednotný. I v dnešní době tedy existuje mnoho klasifikačních modelů a definic, kterými se odborníci v této oblasti řídí a pravidelně s nimi pracují. V následujícím textu uvedeme několik z nich, které budou i později stěžejní pro naši práci.

Osoby se zdravotním postižením můžeme považovat za minoritní významnou skupinu naší společnosti, u které je v důsledku zdravotního postižení zasažena jedna nebo více životních sfér (sociální, ekonomická, psychologická apod.).

V minulosti se pro označení zmiňovaných osob používalo mnoho rozdílných pojmů (úchylná mládež, defektivita, debilita, imbecilita atd.). Jejich význam ovšem v průběhu času nabyl pejorativního rázu, a proto je jejich užívání v současnosti obecně považováno za nekorektní a nepřipustné. Pokud tedy hovoříme o skupině osob se zdravotním postižením, měli bychom se vždy snažit zařazovat termíny označující postižení až jako druhořadé za hlavním pojmem a naším primárním objektem zájmu, tedy člověkem, občanem, osobou (Michalík, 2011).

Dle Deklarace práv zdravotně postižených osob OSN pak můžeme považovat osobu se zdravotním postižením za: „*kteroukoli osobu, jež si není schopna zajistit úplně nebo částečně potřeby běžného osobního a/nebo společenského života v důsledku vrozeného či získaného nedostatku fyzických nebo duševních schopností*“ (Kocurová, 2002, s. 10). Zdravotní postižení je poté trvalým stavem, který vznikl jako důsledek nemoci, úrazu nebo vrozené vady a výrazně omezuje funkční schopnosti jedince (Kocurová, 2002).

Na základě dokumentu Mezinárodní klasifikace poruch, postižení a handicapů (MKF) z roku 1980, schváleného Světovou zdravotnickou organizací (WHO), můžeme definovat těchto několik základních pojmů, úzce souvisejících se zdravotním postižením:

- Porucha (impairment): jakékoliv narušení, ztráta nebo abnormalita psychologické, fyziologické nebo anatomické funkce a struktury.
- Postižení (disability): jakékoliv omezení či ztráta schopnosti vykonávat činnosti a aktivity způsobem nebo v rozsahu považovaném pro člověka za obvyklé a normální.

- Handicap: nevýhoda nebo omezení sociálního charakteru, která pro daného jedince může vzniknout v důsledku jeho vady nebo postižení (International Classification of Impairments, Disabilities and Handicaps WHO, 1980).

V přepracovaném dokumentu z roku 2001 je pak uvedený také nový pojem „Omezená participace“ nahrazující předchozí pojem „handicap“. V současnosti se od něho upouští především z důvodu jeho často nepřesné interpretace.

Handicap bychom totiž měli chápat jako možný druhotný dopad zdravotního postižení ve vztahu k okolnímu prostředí, nikoliv jako jeho nutnou podmínku. Mohou jím být bariéry různého charakteru (kulturní, fyzické, sociální), postoje či stereotypy veřejnosti, nedostatek vhodných kompenzujících opatření apod. (Michalík, 2011).

Podle Michalíka (2011) je pak nejčastěji používaným způsobem klasifikace osob se zdravotním postižením model, sestavený na základě jejich převládajícího zdravotního postižení. Ten poté autor ještě dále doplňuje o dvě další kategorie, které jsou často opomíjené a uvádíme je v závěru této klasifikace:

- zrakové postižení,
- sluchové postižení,
- mentální postižení (včetně skupiny duševního postižení a poruch autistického spektra),
- řečové postižení (často pak hovoříme o narušení komunikační schopnosti = NKS),
- tělesné postižení,
- kombinované postižení (vzniká na základě spojení jednotlivých postižení),
- civilizační choroby (Michalík, 2011).

Přestože je tato klasifikace stále mnohdy využívána, nové trendy na poli speciální pedagogiky charakterizují zdravotní postižení spíše jako tělesné, smyslové nebo duševní postižení charakteru dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu, které se výrazně projevuje v omezení schopnosti pohyblivosti jedince nebo jeho orientace, včetně osob s poruchou autistického spektra. Osoby starší 1 roku pak mají nárok na průkaz osoby se zdravotním postižením (MPSV, 2022).

Zrakové postižení

Prostřednictvím zraku, jako jednoho ze základních lidských smyslů, jsme schopni získat velké množství (až 90 %) informací z okolního prostředí. Jejich výčet je opravdu dlouhý, proto jako základ můžeme uvést alespoň schopnost příjmu a zpracování barev, hloubky,

světla nebo pohybu až do výsledného vjemu. Lidské oko zároveň slouží jako jeden z hlavních nástrojů pro orientaci v prostoru a ztráta nebo omezení jeho rozlišovacích schopností osobě způsobuje významný zásah do všech oblastí života, včetně omezení samostatnosti a schopnosti navazování sociálních vztahů.

Potměšilová a kol. (2013) zdůrazňuje, že vzniklé důsledky zrakové vady a míra jejich dopadů do života jedince se zrakovým postižením jsou závislé, kromě stupně a typu postižení, také na individuální osobnosti jedince a podpoře jeho nejbližšího okolí.

„Za osobu se zrakovým postižením z pohledu tyflopédie považujeme toho jedince, který i po optimální korekci (medikamentózní, chirurgické, brýlové apod.) má problémy v běžném životě se získáváním a zpracováváním informací cestou zrakovou (např. čtení černotisku, zraková orientace v prostoru atd.)“ (Vitásková a kol., 2003, s. 37).

Vzhledem k tomu, že u rozdělení zrakových vad a kategorie osob se zrakovým postižením existuje mnoho klasifikačních hledisek, pro naši potřebu jsme se rozhodli uvést pouze několik následujících dle Finkové, Ludíkové a Růžičkové (2007):

- podle doby vzniku:
 - a) vrozené,
 - b) získané,
- podle doby trvání:
 - a) akutní,
 - b) chronické,
 - c) recidivující,
- podle stupně narušení zrakového vnímání:
 - a) osoby nevidomé,
 - b) osoby slabozraké,
 - c) osoby se zbytky zraku,
 - d) osoby s poruchami binokulárního vidění (Finková, Ludíková, Růžičková, 2007).

Sluchové postižení

Pokud hovoříme o sluchovém postižení, máme na mysli snížení nebo ztrátu funkce sluchového aparátu. Sluchové postižení zasahuje do funkce jednoho z hlavních lidských smyslů, a narušuje tak přirozenou schopnost přijímat informace z prostředí běžnou formou stejně jako většinová společnost. Dopady této ztráty jsou velmi variabilní a odvíjejí se od

věku jedince, jeho intelektu, charakterových vlastností nebo sociálního prostředí (Michalík, 2011).

V důsledku sluchové vady bývá zasažena také komunikační složka jedince, a proto kromě mluvené řeči často využívá náhradní nebo doplňkové formy komunikace. Těmi nejčastějšími jsou český znakový jazyk, gesta, prstová abeceda apod. (Potměšilová a kol., 2013).

Stupeň zasažení jazykové roviny a vývoj řeči poté úzce souvisí s dobou ztráty sluchu z hlediska vývoje mluvené řeči. Tato klasifikace tedy reflektuje předpokládanou úroveň ovládnutí jazyka a míru komunikačních kompetencí jedince (Michalík, 2011). Na základě toho rozlišujeme sluchové vady:

- a) prelingvální: sluchové vady vzniklé před ukončením základního vývoje mluvené řeči a jazyka (zpravidla v období do šesti let věku),
- b) postlingvální: sluchové vady vzniklé až po ukončení základního vývoje jazyka a řeči (výraznější projevy ve formální složce mluvené řeči) (Potměšilová a kol., 2013).

Z mezioborového pojetí uvedené problematiky pak můžeme uvést Klasifikaci sluchových vad z hlediska ztráty v decibelech (dB) a frekvence v oblastech 500, 1000 a 2000 MHz, stanovenou revizí WHO z roku 2001, která určuje míru ztráty sluchu:

- 0-25 dB normální sluch,
- 26-40 dB lehká nedoslýchavost,
- 31-60 dB dítě – středně těžká nedoslýchavost,
- 41-60 dB dospělý – středně těžká nedoslýchavost,
- 61-80 dB těžká nedoslýchavost,
- 81 a více dB velmi závažné postižení sluchu (Potměšilová a kol., 2013).

Mentální postižení

Pokud chceme hovořit o osobách s mentálním postižením, je nutné napřed vymezit pojem mentální retardace. Jak uvádí Michalík (2011, s. 115) „*Mentální retardaci lze definovat jako vývojovou duševní poruchu se sníženou inteligencí, demonstrující se především snížením kognitivních (tj. poznávacích), řečových, pohybových a sociálních schopností*“. Z hlediska příčiny vzniku mentální retardace pak můžeme hovořit o vnějších nebo vnitřních vlivech. Časové hledisko pak popisuje o příčiny pre- (působící před porodem), peri- (působící během porodu a krátce po něm) a postnatální (působící v průběhu života).

Mentální postižení je poté spíše jejím nadřazeným pojmem zahrnující všechny osoby s inteligenčním stupněm (dále jen IQ) pod 85 (Michalík, 2011).

Dle MKN-10 můžeme stupně mentální retardace rozdělit do čtyř stěžejních kategorií na základě hloubky postižení. Tyto kategorie jsou vymezeny rozmezím IQ bodů a příslušnou charakteristikou projevů jedince. Nejčastěji je IQ stanoveno vyhodnocením výsledků standardizovaných testů inteligence (Potměšilová a kol., 2013):

- lehká mentální retardace (IQ 50-69),
- střední mentální retardace (IQ 35-49),
- těžká mentální retardace (IQ 20-34),
- hluboká mentální retardace (maximální IQ 20).

V oblasti zájmu odborníků zabývajících se mentálním postižením jsou pak nejen osoby s mentální retardací, ale také jedinci s duševními poruchami.

Mezi ně řadíme například poruchy chování a emocí, dětské psychózy, schizofrenii nebo poruchy autistického spektra (PAS). Poruchy autistického spektra se běžně začínají projevovat v dětství a jsou typické pro abnormality vyskytující se ve třech oblastech vývoje. Těmi jsou: narušená komunikace, narušená sociální interakce, abnormality a stereotypní vzorce chování, zájmech a hře (Potměšilová a kol., 2013).

Tělesná postižení a kombinované vady

Osoby s tělesným postižením jsou velmi heterogenní skupinou, jejichž tělesná vada či dysfunkce je obvykle patrná okolí již na první pohled a ovlivňuje tak jedince v komplexním rozsahu. V případě náhlé změny stavu, se kterou se u této kategorie osob často setkáváme, mohou mít dopady zdravotního postižení ještě silnější projevy a manifestovat se do různých složek osobnosti.

Jejich hlavním společným znakem se uvádí primární postižení hybnosti na podkladu přímého poškození v oblasti motorického nebo kinestetického analyzátoru. Dle místa vzniku pak pohybové vady můžeme dělit na centrální (mozek a mícha), periferní (obvodové nervstvo) nebo výkonné (kosti, klouby, svaly a šlachy) (Renotierová, Bendová, 2005).

Dále je můžeme členit dle několika dalších kritérií:

- podle stupně narušení motoriky:
 - a) parézy (částečné ochrnutí),
 - b) plegie (úplné ochrnutí a zánik aktivní pohyblivosti),

- podle doby vzniku:
 - a) vrozená a dědičná postižení,
 - b) získaná postižení (získaná po úraze a získaná nesprávným držením těla; získaná po nemoci) (Renotiérová, Bendová, 2005).

V souvislosti s tělesným postižením a pohybovými vadami jsou pak uváděny také další dvě specifické kategorie:

- Jedinci se zdravotním oslabením, u kterých se zpravidla projevuje snížená odolnost vůči nemocem a sklon k jejich opakování. Vlivem součinnosti několika negativních faktorů pak může docházet i k dalším psychosomatickým poruchám.

Hlavní projevy můžeme pozorovat například ve slabší konstituci těla, jeho vadného držení, ochablém svalstvu nebo dýchacích obtížích. Druhotnými znaky bývají neurotické příznaky jako jsou poruchy emocí (úzkost, deprese), myšlení, pozornosti, spánku apod. (Potměšilová a kol., 2013; Renotiérová, Bendová, 2005)).

- Jedinci s nemocí

Nemoc je nejčastěji charakterizována jako porucha rovnováhy, která vniká mezi organismem a okolním prostředím. Její projevy zpravidla zasahují celého člověka a odrážejí se především v anatomických a funkčních změnách organismu.

Stanovení hranice mezi zdravím a nemocí nelze přesně popsat. Je spíše otázkou obecně platných norem a standardů většinové společnosti. Z tohoto důvodu ji lze považovat kromě biologické odchylky také za určitý typ sociálního znevýhodnění (Renotiérová, Bendová, 2005).

Z hlediska délky a charakteru jejich průběhu je v odborné literatuře nejčastěji rozdělujeme na:

- krátkodobá (akutní) onemocnění – nejméně náročná s rychlým průběhem a omezeným trváním,
- dlouhodobá onemocnění
 - recidivující – opakující se minimálně třikrát do roka, v mezidobí v organismu nenalzáme organické ani funkční změny (např. alergie, astma),
 - chronická – závažné organické a funkční změny orgánů a systémů, často s předpokladem celoživotního průběhu (např. diabetes, srdeční vady) (Michalík, 2011; Renotiérová, Bendová, 2005).

Samostatnou skupinu osob se zdravotní postižením pak tvoří jedinci s kombinovaným postižením. Vzhledem k přítomnosti dvou a více vad je tato oblast podpory velmi specifická. I proto je nezbytné ji stanovovat přímo na míru konkrétního klienta. Z uvedeného pak vyplývá, že se může jednat o kombinaci všech druhů, forem a stupňů výše zmíněných zdravotních postižení v této kapitole.

Kompenzační mechanismy

Vzhledem k omezením, která všechna toto zdravotní postižení pro jedince způsobují, je nutné hledat funkční kompenzační mechanismy zasažených oblastí.

„Kompenzace je souhrn speciálně pedagogických postupů, jimiž se zlepšuje a zdokonaluje výkonnost jiných funkcí než funkce postižené. Kompenzační metody se tedy zaměřují nikoli jenom na poruchu té činnosti, která je příčinou defektivy, ale na náhradní výkonnost funkcí jiných“ (Sovák, 1986, s. 32).

Z uvedené definice je tedy zřejmé, že odborníci mají celou řadu metod a postupů, kterými osobě se zdravotním postižením lze snížení nebo ztrátu funkce alespoň částečně nahradit. K tomuto účelu slouží také celá řada kompenzačních pomůcek, určených k odstraňování okolních bariér. Mezi ně pak můžeme zařadit také vodící psy, o kterých budeme více hovořit v dalších částech v naší práci.

V první kapitole jsme nastínili pohled na problematiku osob se zdravotním postižením dle několika autorů. Vzhledem k tomu, že je tato skupina osob velmi různorodá, uvedli jsme také několik orientačních klasifikací, dle kterých následně můžeme odvíjet odlišné charakteristiky a individuální potřeby jedinců. Z důvodu různé míry závažnosti dopadů zdravotního postižení do oblasti somatické, psychické a sociální je naší snahou hledat účinné formy kompenzačních mechanismů. K těm bychom poté mohli zařadit i některé formy asistence včetně té, která využívá pomoci psů se speciálním výcvikem. Podstatě jejich práce s osobami se zdravotním postižením se budeme více věnovat v následujících kapitolách.

2 Vybrané benefity a možnosti využití psů pro osoby se zdravotním postižením

V dnešní době, především ve větších městech, již není výjimkou v každodenním životě narazit na osobu v doprovodu psa se speciálním výcvikem. Tito pomáhající psi jsou běžně nápadně označeni, aby byla skutečnost o jejich poslání na první pohled známa široké veřejnosti. Ta by tomu následně měla přizpůsobit své chování, které psa v jeho práci nebude nadměrně narušovat.

Myšlenka pomoci či doprovodu člověka s různým typem handicapu nejen dalším člověkem, ale také zvířetem se formovala již během historie a prošla různými stádii a organizačními změnami. Proto, pro účel této práce, považujeme za vhodné uvést několik milníků z oblasti výcviku pomáhajících psů, které nám objasní další budoucí souvislosti.

Vzhledem k tomu, že byl pes již od dávných dob člověkem považován za vítaného společníka, jedny z prvních dochovaných zmínek o lidech se zrakovým postižením v doprovodu psa jsou datovány až do antiky. Příkladem pak může být třeba město Herculaneum, kde se tyto výjevy začaly objevovat prostřednictvím nástěnných maleb (Hájková, 2023). Kavalírová (2017) ovšem podotýká, že tyto prameny pravděpodobně nejčastěji zachycují nevidomé žebráky. Těm sice pes mohl pomáhat v orientaci po městě, a to i díky vodítkům z různých lan či řemínků, nebo jako společník, ale jeho vlastník především často doufal, že si díky společně nacvičeným kouskům přilepší při získávání finančních prostředků od kolemjdoucích.

O větším cíleném rozmachu výcviku vodících psů můžeme tedy hovořit až ve 20. století, kdy byl takový výcvik sepsán do první skutečné metodiky autorem Johannem Wilhelmem Kleinem. Ten se problematice nevidomých věnoval na mnoha úrovních (Hájková, 2023; Kavalírová, 2017). Další rozvoj v průběhu 20. let 20. století následně probíhal již primárně jako reakce na situaci po první světové válce, kdy se v důsledků válečných zranění markantně rozrostl počet nevidomých veteránů. Snahy alespoň o částečnou kompenzaci jejich zraku tak přiměly další vojáky k výcviku psů, kteří nadále nebyli potřební v jiných sektorech. Na konci dvacátých let pak na tento trend navázalo mnoho dalších zemí, což bylo podnětem k založení spousty nových výcvikových center a škol v rámci Evropy, ale také v USA (Kavalírová, 2017).

České země

U nás byla situace zpočátku velmi podobná jako ve výše zmiňovaných zemích Evropy. Kynologické myšlenky (studium psů a všeho s nimi spojeného) na našem území z počátku propagoval především Josef Podhorský, na jehož práci v průběhu šedesátých let navázal Miroslav Fišer, Josef Dvořák, Jan Skuhrovský a Josef Ambruster. Z důvodu nelehké situace v Evropě a existence Železné opony se však práce zmiňovaných kynologů komplikovala a byla omezená z důvodu nemožnosti sdílení zkušeností s dalšími zahraničními odborníky. Až postupem času tedy nabírali vlastní vědomosti o rozsahu a možnostech psů na pomáhající pozici. Z důvodu stále převládajícího totalitního režimu pak byl omezen také rozvoj soukromého podnikání, a první výcvikové centrum tak bylo založeno až roku 1974. Jeho působení však trvalo jen několik let a již roku 1978 byl výcvik psů přesunut pod výrobní podnik Svazu invalidů Meta Praha (zabývajících se primárně výrobou invalidních kompenzačních pomůcek) (Panýrková, 2021).

Přes tyto počáteční těžkosti se díky mnoha různým odborníkům a dobrovolníkům podařilo v rámci, v té době nově vzniklé organizaci, České unie nevidomých a slabozrakých roku 1991 zřídit samostatné oddělení výcviku vodících psů. Díky dobrým výsledkům byla tato škola jako přidružený člen už o tři roky později přijata do Mezinárodní federace škol výcviku vodících psů pro nevidomé. Se vzrůstajícím zájmem o vodícího psa přicházel také větší impuls pro zřízení vlastní budovy s možností kanceláří pro stálé pracovníky nebo prostory pro ubytování klientů. Výstavba takového střediska byla zahájena roku 1996 a o tři roky později byla zpřístupněna také další důležitá část, a to tzv. Domeček, jehož funkcí bylo usnadnění počátku soužití klienta a budoucího držitele pomáhajícího psa v rámci týdenního pobytu pod dohledem zkušených instruktorů. Nezpochybnitelně dobré výsledky a ohlas klientů pak roku 1997 umožnily tomuto Středisku pro výcvik vodících psů stát se plnoprávným členem Mezinárodní federace škol výcviku vodících psů pro nevidomé (Panýrková, 2021).

Na rozdíl od vodících psů, kde můžeme vidět rozsáhlou historii, je situace s výcvikem asistenčních psů o mnoho jiná. Teprve v sedmdesátých letech 20. století se začínají objevovat první zmínky o výcviku asistenčních psů pro osoby s tělesným postižením. Tyto aktivity byly však realizovány pouze v USA a na našem území s nimi začínají některé neziskové organizace až po roce 2006 (Kavalírová, 2017).

Z výše uvedeného textu můžeme vidět, že ne všechny pokusy o průkop myšlenky výcviku psů pro osoby se zdravotním postižením byly vždy úspěšné, a to i z důvodů

politických. V dnešní době je již organizací věnujících se výcviku pomáhajících psů celá řada. Pro lepší pochopení terminologie a jednotlivých specializací těchto psích pomocníků nám budou sloužit další podkapitoly. Některé z výcvikových subjektů si později uvedeme v rámci třetí kapitoly (3.2) naší práce.

2.1 Specializace pomáhajících psů

Pod pojmem pomáhající pes se skrývá mnohé, především z důvodu dlouhodobě neuceleného právního zakotvení a terminologie. Proto považujeme za důležité ujasnit si naše chápání pojmů Asistenční pes – Vodicí pes – Signální pes, z nichž každý může svou podstatou spadat také do nadřazené kategorie, jíž je „pes se speciálním výcvikem“. Tyto pojmy nás následně budou provázet celou prací. Všichni tito psi mají své specifické úkoly, které objasňují, na jakou životní oblast byl výcvik psa primárně mířen.

2.1.1 Asistenční pes

Výrazem asistenční pes má stále i v dnešní době mnoho odborníků i laiků na mysli něco jiného. Důvodem může být neustále rozdílná terminologie užívaná v zahraničních zdrojích, mezinárodními organizacemi, ale i napříč výcvikovými subjekty působícími na území České republiky. To znamená, že jej mnozí považují za obecný a nadřazený termín pro všechny druhy psů pomáhající osobám se zdravotním postižením.

V užším významu, který využíváme i v rámci naší práce, se jedná spíše o psa se speciálním výcvikem pro osoby s tělesným postižením, především těch využívajících vozík, nebo jiným než sensorickým typem postižení. Do této kategorie pak můžeme zařadit také balanční psy, kteří jsou benefitem především pro osoby s poruchami rovnováhy (např. osoby s roztroušenou sklerózou). Pro ně má pes zejména charakter opory při chůzi do schodů a ze schodů nebo při využívání dopravních prostředků. Asistenční pes má ovšem širokou paletu možností, s čím může být svému majiteli nápomocný. Obvykle se jedná o výcvik přímo na míru individuálním potřebám na základě rozhovoru zaměstnancům výcvikového centra a žadatele. Tomu je tak hlavně z důvodu poměrně hodně rozmanité cílové skupiny, pro kterou by obecný výcvik potřebných dovedností psa, jak tomu nejčastěji bývá u vodicích psů, nebyl dostačující (Kavalírová, 2017; Pragerová, Sirotková, 2020).

Kromě běžných povelů poslušnosti, které mají nejvyšší důležitost a jsou pro tento výcvik samozřejmostí, můžeme z těch nejčastěji požadovaných „speciálních“ oblastí pomoci pro lepší představu uvést následující sebeobslužné činnosti:

- rozsvěcení či zhasínání světel,
- přivolání výtahu, zapnutí počítače,
- otevírání a zavírání dveří (na kliku je třeba instalovat provaz či poutko, za které bude pes tahat),
- polohování,
- posunutí/vrácení ruky svého majitele na ovladač elektrického vozíku,
- zvednutí ruky, nohy nebo hlavy svého majitele do požadované polohy na vozíku,
- manipulace s vozíkem (jeho zabrzdění a tah),
- přesun na vozík a z vozíku,
- přinášení požadovaných předmětů,
- svlékání a oblékání oblečení,
- zapínání zipů u oblečení, batohu či jiných zavazadel,
- vyndávání oblečení z pračky (Galetová, 2008; Kavalírová, 2017).

Dalšími oblastmi poté mohou být překonávání komunikačních bariér v sociální interakci, ale i přivolání pomoci v případě hrozícího nebezpečí. V terénu pak může pomoci svému handicapovanému majiteli třeba v obchodě při podávání potravin a dalších předmětů z polic regálů nebo s podržením a přenosem konkrétního zboží. Dále tito psi mohou v neznámém prostředí pomoci třeba s vyhledáváním zadaných předmětů a urychlit tak uspokojení potřeb jejich majitele (Kavalírová, 2017; Pragerová, Sirotková, 2020).

Jak můžeme vidět, budoucí asistenční pes prochází náročným výcvikem, jehož cílem je zvládnutí dovedností, které žádá stav jeho budoucího majitele. Základním stavebním kamenem by tedy měl být rozhovor se žadatelem. Pro výcvikový subjekt je pak důležité zjistit informace o jeho hlavních potřebách, které vyžadují asistenci, a případně o budoucí prognóze jeho zdravotního stavu.

2.1.2 Signální pes

Další skupina psů se speciálním výcvikem – signální psi svou podstatou spadají pod výše zmiňovanou kategorii asistenčních psů. Jejich hlavní zaměření je ovšem poněkud specifické. Odlišuje se také jejich klientela, která má primárně jiné obtíže než v pohybovém aparátu. Hlavní náplň jejich práce více přiblížíme v následujících odstavcích.

Signální psi se svým zaměřením specializují hlavně na osoby s nepříznivým zdravotním stavem. Tím je v tomto případě myšleno sluchové postižení, záchvatová onemocnění nebo stavy pojící se k častým ztrátám vědomí, tedy např. epilepsie, diabetes (detekce hypo či hyperglykemických stavů) nebo kardiologických onemocnění (Pragerová, Sirotková, 2020). Tito jedinci nemají v některých situacích možnost rozpoznat hrozící nebezpečí, z důvodu svého handicapu, s čímž jim může pomoci právě speciálně vycvičený pes se schopností upozornit je blížící se riziko. Běžně se pak setkáváme se zahrnutím signálního psa pro osoby se sluchovým postižením i signálního psa pro osoby trpící záchvatovými onemocněními pod obecný termín asistenční pes.

Signální pes pro osoby se sluchovým postižením

Hlavní potřeba pomoci, kterou držitelé těchto speciálně vycvičených psů očekávají, spočívá v oblasti dostatečně brzkého signalizování různých zvukových podnětů, které osoba se sluchovým postižením nemá možnost zaznamenat jiným způsobem. Této psí službě majitel může využít následujícími rozmanitými způsoby jak v domácím prostředí, tak venkovním prostředí:

- signalizace klepání či zvonku u dveří a okna,
- zvonící telefon a budík,
- signál po ukončení programu u domácích spotřebičů,
- upozornění na tekoucí vodu,
- upozornění na různá nebezpečí v terénu – nejčastěji spojená s okolní dopravou,
- pláč dítěte,
- oslovení osoby a další lidské hlasy (Kavalírová, 2017; Pragerová, Sirotková, 2020).

Pokud jde o veřejnost, pes zároveň označuje majitele se sluchovým handicapem, který by mohl v některých situacích potřebovat pomoc. Je tomu především z důvodu, že toto zdravotní postižení není na první pohled pro okolí tolik patrné.

Jak jsme uvedli již dříve, asistenční psi jsou cvičeni na základě individuálních potřeb klientů. U skupiny osob sluchovým je pak klíčová také úroveň komunikačních dovedností,

kteřá často bývá zasažena z důvodu sluchové ztráty. Nedokonalou artikulaci pak mohou nahrazovat buď předem dobře zafixovaná gesta psem i jeho majitelem nebo různé speciální pomůcky vydávající zvuk či vibrace (např. clicker, píšťalka nebo vibrační obojek) (<https://helppes.cz/psi-pomocnici/psi-pomocnici-pro/>; Kavalířová, 2017).

Signální pes pro osoby trpící záchvatovými onemocněními

Skupina osob trpící záchvatovými onemocněními sice také na první pohled nemusí být přímému okolí patrná, o to větší důležitost má přítomnost asistenčního psa. Ten může v případě potřeby přivolat pomoc kolemjdoucích a upozornit na možné zdravotní obtíže – někdy až život ohrožující stavy svého pána. Ve stavech doprovázených mdlobami by měl být pes schopen osobu přetočit tak, aby neležela tváří k zemi, zajistit jí pokrývku těla nebo ji zahřát vlastním tělem (Kavalířová, 2017). Veřejnost mnohdy mylně přisuzuje osobu ležící na chodníku důvodům opilosti či narkotickým látkám, ovšem nezajištění pomoci v případě záchvatových onemocnění může mít na zdraví člověka až fatální důsledky.

Přítomnost psa tak jeho majiteli zajišťuje především větší pocit nezávislosti, bezpečí a zmírnění stresu z důvodu vědomí, že na případnou náročnou situaci není sám. Často pak také v důsledku toho dochází k celkovému zlepšení zdravotního stavu, a tím pádem i faktickou nižší frekvenci záchvatů nebo alespoň zmírnění jejich projevů a průběhu.

Dalším nezpochybnitelným benefitem je jistě to, že někteří psi dokáží svou vrozenou vlastností některé obtíže identifikovat dokonce s předstihem, a upozornit tak na ně samotného majitele. Ten se pak může informací o blížícím se záchvatu vhodně přizpůsobit (vzít si léky, přivolat pomoc nebo přinejmenším zaujmout bezpečnou polohu). Uvedená schopnost detekce se v rámci speciálního výcviku pouze posiluje, ale nelze ji psa naučit bez jeho vrozených předpokladů (<https://helppes.cz/psi-pomocnici/psi-pomocnici-pro/>). Pro zjištění míry této senzitivity mohou být psi v počátcích výcviku záměrně umístováni do přítomnosti osob se záchvatovými onemocněními, kde se jejich chování před záchvatem i během něho teprve může náležitě projevit. Takové blížící se ataky jsou psem detekovány prostřednictvím pachu z důvodu probíhajících chemických změn v těle člověka (např. u diabetu vlivem stoupání a klesání hladiny cukru v krvi), které jsou lidskými a méně citlivými smysly běžně nepostřehnutelné. Vždy však velmi záleží na schopnosti empatie konkrétního psa a na vzniklém vztahu a napojení mezi partnery (psem a klientem). (<https://helppes.cz/psi-pomocnici/psi-pomocnici-pro/>; Kavalířová, 2017). Kavalířová (2017) dále doplňuje, že významné projevy spokojenosti často udávají rodiče dětí s diabetem, u kterých se

hypoglykemické stavy často projevují i během noci, a bez asistenčního psa, který je u dítěte neustále přítomný, by jejich situace byla značně komplikovanější.

Signální pes je tedy největší oporou pro osoby se sluchovým postižením nebo se záchvatovými onemocněními. Jejich hlavním úkolem je upozornit svého majitele na situace, které by sám nebyl schopen zaznamenat, a provést je jimi se snazším průběhem. Tato asistenční práce pak může mít i druhotné pozitivní dopady, mezi kterými jsme zmínili např. snížení frekvence jednotlivých záchvatů nebo jejich mírnější příznaky.

2.1.3 Vodicí pes

Specifika práce vodicích psů jsou opět o něco jiná než ta předešlá. Již z názvu této skupiny lze odvodit, že pes slouží především jako průvodce. Jejich služby pak nejčastěji majiteli kompenzují zrakovou vadu, která mu činí potíže při prostorovém pohybu a samostatné orientaci.

Vodicí pes je tedy na rozdíl od asistenčního psa považován za jednu z kompenzačních pomůcek, sloužící převážně osobám s těžkým zrakovým postižením starším 15 let, a to i přestože se již svou živou podstatou živého tvora od ostatních neživých pomůcek výrazně odlišuje (Galetová, 2008). To mimo jiné také znamená, že odpovědnost za získání nákladů na jeho úhradu připadá příslušnému úřadu práce, nikoli budoucímu majiteli. Hlavním úkolem vodicího psa je zajištění pomoci při běžných činnostech každého dne, nejčastěji na poli samostatného pohybu a bezpečného překonávání překážek v prostoru (Pragerová, Sirotková, 2020).

Kavalírová (2017) upozorňuje na to, že pes slouží pouze jako doplňující pomůcka k chůzi s bílou holí, která je zároveň dalším předpokladem pro podání žádosti o vodicího psa. Tento požadavek je kladen především na osoby se získaným zrakovým postižením v pozdějším věku, které si prostorovou orientaci a samostatný pohyb po svých nejčastějších každodenních trasách teprve musejí lépe osvojit. Jen poté může být spolupráce této osoby a vodicího psa dostatečně efektivní, protože se již mohou větší mírou soustředit na vzájemné signály a překážky, na které pes v terénu upozorňuje.

Do 15 let věku se předpokládá, že dítě, které nemá dostatečně zvládnutou prostorovou orientaci, je nejčastěji doprovázeno rodičem či další osobou, a proto by pro ně neměl vodicí pes při venkovním pohybu takové využití.

Varianta pro dítě mladší 15 let se zrakovým postižením v kombinaci s dalším postižením (sluchovým, tělesným či mentálním) je podání žádosti o psa tzv. asistenčně-vodicího, jehož výcvik je speciálně uzpůsoben individuálním potřebám žadatelé rodiny. Tato specifická skupina pomáhajících psů pak již bohužel přímo nespadá pod kategorii vodicích psů, a tudíž ani státem uznávaných kompenzačních pomůcek. Finanční náklady jsou tedy zcela hrazeny rodinou, případně dalšími individuálními cestami spolupráce s výcvikovými centry (Kavalírová 2017).

Přestože podmínek pro získání vodicího psa je hned několik, po jejich splnění a předání psa osobě se zrakovým postižením vnáší do jejího života mnohé benefity. Mnoho majitelů může zažívat větší pocit volnosti a sebedůvěry nejen při pohybu venku. Ve volnočasových aktivitách se jedinec stává méně závislým na dalších osobách, a tím pádem může tato spolupráce vést i k aktivnějšímu životnímu stylu.

2.2 Canisterapie

Pes se speciálním výcvikem je pro osobu se zdravotním postižením velkou oporou, díky které může být v mnohých úkonech výrazně samostatnější. Přestože jsme si výše uvedli nejvýraznější funkce psů, kterými se v rámci této práce budeme zabývat, považujeme za nezbytné zmínit také některé možnosti využití canisterapeutických metod. Vzhledem k tomu, že povaha psů při nich používaných bývá zpravidla klidnějšího rázu, výcvikové organizace již v prvních měsících výcviku často mezi další dovednosti zařazují i ty, které by mohli majitelé pomáhajících psů uplatňovat například v rámci relaxace a polohování svého těla.

V následujícím textu si ty více rozebereme některé vybrané segmenty canisterapeutické disciplíny.

Canisterapie, jako jedna z druhů zooterapií, je terapeutickou metodou, která využívá pozitivního působení zvířete, v tomto případě psa, s cílem ovlivnění bio-psycho-sociální složky (životních pocitů) člověka. Díky tomu můžeme pozorovat změny například v těchto oblastech: hrubá a jemná motorika, stimulace tělesné aktivity, zlepšení koordinace oko-ruka, uvolnění spasmu, navazování očního kontaktu a rozvoj neverbální komunikace, pozitivní změny v emočním prožívání (odbourávání stresu a napětí), stimulace základních lidských smyslů. Někdy také můžeme pozorovat změny ve fyziologických procesech (zlepšení funkce střev, salivace atd.) osoby se zdravotním postižením. K dosažení těchto cílů pak může výrazně přispět kombinace následujících canisterapeutických technik: rozhovor, naslouchání,

observace, motivační aktivity a hry zaměřené na specifické oblasti vyžadující změnu, péče o zvíře či prosté mazlení/hlazení srsti, krizová intervence nebo rehabilitační a relaxační techniky polohování. Polohování by mělo probíhat v oblíbené pozici klienta, nejlépe vleže, přičemž pes ležící na jeho těle cíleně stimuluje potřebné oblasti citlivé k čítí (Galajdová a Galajdová, 2011; Tvrdá, 2020).

Pokud je prováděna zkušeným canisterapeutem, pak svým charakterem plně zapadá do komplexních aktivit ucelené rehabilitace. Tento proškolený odborník obvykle tedy nebývá pouhým majitelem psa, ale měl by mít i odpovídající znalosti a vzdělání napříč zooterapiemi a jejich specifickými principy (Tvrdá, 2020).

Canisterapeutický tým, tedy psa a jeho majitele (psovoda), k terapeutické činnosti opravňuje certifikace od příslušné organizace určené pro tyto účely. Některé z nich pak své týmy testují dvakrát do roka, organizují víkendové akce s přednáškami zaměřenými na různá témata. Díky tomu mají bohaté příležitosti zhlédnout praktické ukázky z oblasti psychologie, fyzioterapie, veterinárního lékařství nebo kynologie pod vedením odborníků a nechat si zodpovědět své dotazy pro praxi (Diatka, 2012).

Canisterapeutický tým pak provádí aktivity na základě vyhodnocení poptávky klienta (individuální canisterapie) nebo skupiny klientů. Na základě jejich frekvencí a stylu provedení je poté dále rozděluje na terénní, ambulantní nebo pobytové.

Dle Galajdové a Galajdové (2011) je v současné době možné canisterapii rozdělit do následujících skupin dle specifických aktivit a použitých metod:

- asistovaná (povzbuzující a oživující zájem o dění),
- edukativní (výchovná),
- léčebná (terapeutická),
- výzkumná.

Toto rozdělení pak v literatuře nejčastěji nalezneme pod pojmy AAA = Animal Assisted Activities, AAE = Animal Assisted Education, AAT = Animal Assisted Therapy, AAI = Animal Assisted Intervention a AACR = Animal Assisted Crisis Response.

AAA je aktivizační metoda, kterou lze provádět v opakovaně i jednorázově návštěvní formou přímo u klienta. U těchto aktivit není potřebná předchozí podrobná znalost jeho anamnézy ani přesné diagnózy. I z tohoto důvodu je nejrozšířenější formou napříč všemi zooterapiemi a může ji provádět i proškolený dobrovolník, který je povinen dodržovat příslušný etický kodex. Využití pak naleznou nejrůznější manipulační předměty a další

libovolné pomůcky, které aktivity mezi klientem a canisterapeutickým psem ještě více oživí. Do těchto aktivit pak svou podstatou náleží i prostý rozhovor o přítomném zvířeti. Svým zaměřením se soustřeďuje na zvýšení kvality života přítomných osob a podporu motivační, výchovné či odpočinkové (psychosociální a fyziorehabilitační) složky (Tvrdá, 2020).

AAE není natolik rozšířenou metodou, tak jako předchozí AAA, mezi profesionálními zooterapeuty ani dobrovolníky z řad canisterapie. Ani zde sice není potřebný přehled o anamnéze klienta, ovšem práce je již zaměřená s ohledem na jeho diagnózu. Opět může být zprostředkována jako terénní služba jednorázově i opakovanými setkáním. K manipulaci mají i zde klient i zvíře k dispozici různé pomůcky a předměty, které aktivizují společnou činnost.

Nejčastěji pak nalezneme využití AAE ve vzdělávacích institucích, kde je mezi canisterapeutem a (speciálním) pedagogem ujednán plán, dílčí edukační cíle a výstupy, kterých bychom chtěli dosáhnout u jednotlivých žáků. Ačkoliv jsou pozitivní změny procesů v důsledku canisterapie u klienta obvykle nevědomé, samotný terapeut na tyto oblasti (kognitivní, psychosociální a fyziorehabilitační) záměrně cílí po většinu lekce (Tvrdá, 2020).

AAT a její aplikace je již podmíněna znalostí klientovy anamnézy i jeho zdravotního stavu (diagnózy). Seznámení s anamnézou odborníkovi mnohé napoví o minulých událostech, které mohou mít souvislosti s aktuálními reakcemi a cíli klienta (např. u osoby se zdravotním postižením okolnosti vzniku handicapu a fáze s přijetím jednotlivých omezení).

Mezi canisterapauty se jedná o méně rozšířenou metodu. Lze ji poskytovat terénně, v přirozeném prostředí klienta se zaměřením na jeho individuální cíle nebo cíle skupiny. Pro ně pak mohou být odborníkem vyvinuty dokonce zcela nové ucelené metodiky nebo dílčí techniky práce využívající různorodé pomůcky. Opět sjednáváme plán zaměřený na jednotlivce nebo na celou skupinu, která se aktivit účastní. Řízený kontakt a pokyny zadávané canisterapeutem směrem ke zvířeti se primárně soustřeďují na záměrné vyvolání konkrétní reakce s klientem (Tvrdá, 2020).

Spíše výjimečně užívaná metoda AAI pouze částečně naplňuje obecné cíle stanovené zoterapií, a maximálně se tak soustřeďuje na individuální cíle klienta či skupiny. Využití můžeme nejrůznější předměty a pomůcky vhodné jak pro manipulaci klientem, tak psem. Její realizace se podmiňuje seznámením s klientovou anamnézou a diagnózou. Tyto a další souvislosti důležité pro setkání pak dává odborník do kontextu s konkrétní osobou a jejími projevy v určité situaci a stanovuje cíle, kterých by prostřednictvím AAI chtěli dosahovat.

Příkladem může být snaha o postupné odbourávání psychického diskomfortu vyvolaného, pro klienta, nepříjemnou konkrétní stresující situací demonstrující se až do somatické oblasti (bolest hlavy, břicha atd.) (Tvrdá, 2020).

AACR je metodou částečně soustředěnou na obecné zooterapeutické cíle s nejvyšším zaměřením na cíle konkrétní skupiny nebo klienta jednotlivce podstupujícího pravidelná i jednorázová canisterapeutická setkání. Uvedené cíle mají v tomto kontextu charakter krizově intervenční (konkrétní situace, místo i čas), i proto je nezbytná znalost příslušných anamnéz, diagnóz a jejich aktuálního stavu. AACR dále můžeme dělit na osobní nebo jako součást práce integrovaných záchranných složek (např. u obětí mimořádných událostí v rámci evakuačního centra.

Hlavní podstatou je tedy snaha o snížení míry stresu klienta za pomoci zvířete a různých manipulačních pomůcek a předmětů (Tvrdá, 2020).

Pragerová, Sirotková (2020) ovšem k tomuto tématu dodávají, že výše uvedené rozdělení v praxi, alespoň u dětských klientů, není zcela dostačující. Canisterapii totiž nejčastěji provádějí za pomoci vlastního asistenčního psa pod vedením rodinného příslušníka (obvykle rodiče) nebo odborníka z výcvikového centra, který demonstruje konkrétní polohy, které pro jeho potřeby budou nejvhodnější.

Odborníkům v oblasti canisterapie tak lépe poslouží prosté rozdělení této terapeutické metody na aktivní a pasivní. Jejich specifika si více přiblížíme v následujícím textu.

Metody aktivní canisterapie mají primárně motivační charakter. Dílčí dovednosti jsou získávány na základě interakce s asistenčním psem. Aby byly aktivity pro klienta co nejpřirozenější, volíme pro nácvik nejčastěji formu hry se zvířetem. Dochází tak ke zklidnění reakcí a dalších projevů chování klienta nebo naopak jeho aktivizaci a projevení zájmu o okolní dění.

Na základě individuálního posouzení aktuálních potřeb osoby se zdravotním postižením pak můžeme těmito aktivitami usilovat o rozvoj kognitivních funkcí, zvýšení koncentrace, zraková stimulace, rozvoj komunikace nebo vyvozování některých problematických hlásek a slov prostřednictvím „povelování“ asistenčního psa (Pragerová, Sirotková, 2020).

Pasivní canisterapeutické metody jsou obvykle využívány k nejrůznějšímu polohování těla. Velmi se tedy doporučuje u klientů s problematikou v pohybovém aparátu.

Vzhledem k tomu, že psi mají přibližně o jeden stupeň vyšší tělesnou teplotu než lidé, hlavní podstata společných poloh tkví v prohřívání těla člověka zvířetem. Tímto způsobem lze

dosáhnout úlevy od bolestí, uvolnění spasmů v těle nebo pozitivních změn v oblasti hrubé a jemné motoriky. Těmito aktivitami se také více prohlubuje vztahová vazba mezi asistenčním psem a jeho majitelem. Obecně tedy lze konstatovat, že pravidelnou aplikací technik pasivní canisterapie můžeme v dlouhodobém měřítku pozorovat zlepšení zdravotního stavu a pozitivnější nastavení mysli (Pragerová, Sirotková, 2020).

V souvislosti s polohováním lidského těla za pomoci psa je třeba zmínit i nutnost poskytnutí dostatečného času na odpočinek a regeneraci zvířete po jeho výkonu. Jednotlivé polohovací techniky by mu sice v žádném případě neměly způsobovat bolest, přesto je tato práce i pro asistenčního psa velmi náročná. Nejčastěji pak odborná literatura popisuje, že by uvedené aktivity neměly přesahovat časové rozmezí třiceti minut (Pragerová, Sirotková, 2020).

Z výše uvedeného textu vyplývá důležitost canisterapie jako jedné z metod, které prokazují pozitivní účinky na fyzickou i psychickou stránku osoby se zdravotním postižením. Aktivity, které canisterapie nabízí, jsou velmi rozmanité, je proto dobré se na možnosti jejich aplikace pro dosažení co nejlepších výsledků u daného klienta napřed poradit s odborníkem.

3 Výcvik psa a zákonné ukotvení

3.1 Vhodná plemena a další kritéria pro výběr psa

Při výběru psa vhodného pro speciální výcvik bereme v potaz mnohá kritéria. Těmi nejčastějšími není, jak by se mohlo na první pohled zdát, plemeno psa, ale spíše jeho povahové vlastnosti jako empatie, klidný charakter a nekonfliktnost. Dále také přátelskost, celkově kladný vztah k práci a chuť být nápomocný lidem a především svému majiteli. V neposlední řadě se zabýváme také charakteristickými rysy samotného žadatele či žadatelské rodiny, jejich možnostmi a životního stylu.

Vhodná povaha a důsledná výchova psa by poté mohly být ideální kombinací. Zároveň některé výzkumy dokazují, že i rozdílná psí plemena s jinými vlastnostmi, která prošla výcvikem se stejnými kvalitami, dokonce dosahovala mnohem více společných vlastností a reakcí než při porovnání se psy vychovanými v jiných, třeba i méně vhodných, podmínkách. Pozitivní přístup k výchově psa a snaha o pochopení jeho vnímání světa je tedy nejen v počátcích zásadní (Galajdová, Galajdová, 2011). Kavalírová (2017) uvádí, že vodící pes by měl být natolik učenlivý, aby bez potíží zvládl alespoň kolem třiceti základních povelů (u asistenčního psa pro osobu s tělesným postižením na invalidním vozíku je jich potřeba až třikrát tolik) pro skutečně bezpečný pohyb v terénu s nevidomým majitelem. Velkou důležitost přikládá schopnosti psa být lhostejný k případným zrakovým, sluchovým i pachovým vjemům, které pro jeho práci nejsou důležité a běžně jsou považovány za rušivé. V souvislosti s tím by byla nežádoucí také přílišná bázlivost či agresivita psa.

Jak jsme již zmínili, naprosto ideální psí rasa spíše neexistuje, ale můžeme uvést alespoň několik, u kterých se ideální předpoklady pro speciální výcvik objevují velmi často, a které lze rozvinout nebo potlačit nastavenou výchovou. Právě těmto psím plemenům se budeme věnovat v následujících podkapitolách.

3.1.1 Retrieveri

Jako první si uvedeme skupinu retrieverů, kteří jsou na našem území vybíráni pro výcvik opravdu velmi často. Konkrétně jsou z této skupiny voleni především labradorský, zlatý a flat coated retriever. Toto plemeno svým původem pochází z Anglie, a přestože spadá do skupiny loveckých psů, jejich komplexní vlastnosti byly shledány za vhodné pro práci s lidmi s různým typem zdravotního postižení. Vyzdvihována je především jejich inteligence,

oddanost, přátelská povaha k dospělým i dětem nebo velká míra adaptability. Nezpochybnitelným benefitem je i dobrá fyzická konstituce (Bauhaus, 2021; <https://helppes.cz/psi-pomocnici/vhodna-plemena-pro-vycvik/>).

3.1.2 Ovčácká plemena

Dalším psím plemenem, které je pro asistenci osobám se zdravotním postižením hojně využíváno, je ovčák, zejména německý a belgický. Tato zvířata jsou nejen u nás, ale i ve světě nejvíce využívaným pracovním plemenem psa, především díky jeho všestrannosti. Opět jsou považováni za velmi inteligentní, učenlivé a loajální psy, ochotné spolupracovat s dospělými i dětmi. Svou povahou jsou také velmi vytrvalí ve svých úkolech a jejich majitel by měl být připravený na potřebu pravidelné fyzické aktivity (Bauhaus, 2021; <https://helppes.cz/psi-pomocnici/vhodna-plemena-pro-vycvik/>).

3.1.3 Kolie

Také kolie mají mnoho vlastností, které jsou potřebné pro psa vhodného ke speciálnímu výcviku. Z hlediska mírné povahy, oddanosti a dobré ovladatelnosti jsou vhodné i do rodin s dětmi a dalšími zvířaty (<https://helppes.cz/psi-pomocnici/vhodna-plemena-pro-vycvik/>). Jejich přizpůsobivost, bystrost a ostražitost může být důvodem, proč je toto psí plemeno mnohdy zvoleno například k žadateli se záchvatovými a dalšími psychiatrickými onemocněními. Naopak pro osoby s určitými typy tělesného postižení by mohla být nevýhodou nutnost časté péče o dlouhou psí srst v kombinaci s jejich potřebou aktivního životního stylu (Bauhaus, 2021).

3.1.4 Pudl a některá méně častá psí plemena

Především pro alergiky může být velmi vhodnou volbou pudl z důvodu jeho typické srsti, která na rozdíl od většiny ostatních psů odolává tlaku ruky, a tudíž nelíná (podobné vlastnosti pak má také například srst australského silky teriéra nebo portugalského vodního psa). Texturou ji lze připodobnit vlně a nejčastěji bývá hustě kadeřavá, kudrnatá nebo provázkovitá.

Zatímco královský pudl bude svou tělesnou konstitucí vhodný jako vodící pes nebo asistenční pes pro aktivní majitele, pro jiné potřeby asistence (např. canisterapie) mohou být

vhodné i menší varianty pudlů, tedy toy, trpasličí nebo střední pudl. Tito psi jsou obvykle společenší a mají velmi dobrou pracovní výdrž. Dále se vyznačují svou odolností, poslušností a optimistickou povahou (Bauhaus, 2021; <https://helppes.cz/psi-pomocnici/vhodna-plemena-pro-vycvik/>).

Méně častými variantami pro výcvik mohou být zvoleny také některé rasy loveckých psů, běžně užívaných spíše pro potřeby myslivosti. Jejichž příkladem může být třeba český fousek (Diatka, 2012). V mnohých případech, kdy jsou k výcviku vybrána tato méně obvyklá plemena, se jedná o přání budoucího majitele psa. Pokud je požadované psí plemeno shledáno za vhodné i pro konkrétního majitele – možnosti psa (jeho proporce a další předpoklady) musí být opravdu funkční vzhledem k handicapu dané osoby – záleží pak už jen na přístupu konkrétní organizace k výcviku i těchto méně specifických plemen. Ne všechna přání je však vždy reálné splnit.

Při výběru psa samozřejmě může také nastat případ, kdy určité plemeno psa sice je obvykle pro speciální výcvik považováno za vhodné, ovšem určití jedinci být nemusí a naopak (Galetová, 2008).

Dále jsou pro osoby se zdravotním postižením často cvičeni i knírači různých velikostí a další psí plemena, ale pro potřeby této práce je již nepovažujeme za nutné více rozebírat. Psi, kteří jsou do speciálního výcviku nejčastěji zařazováni, a vlastností a předpoklady, jimiž disponují, zmíněné dříve jsou pro účel našeho textu dostačující. Souhrnně jsou jimi nejčastěji všestrannost, učenlivost a mírná povaha přátelská k lidem.

3.1.5 Další aspekty pro zařazení psa do speciálního výcviku

Stejně tak jako je celkový výcvik uzpůsoben individuálním potřebám, možnostem, schopnostem a požadavkům klienta, také u výběru plemene psa se výcvikové centrum snaží tato specifika v největším možném rozsahu brát v úvahu a respektovat.

Především u vodících psů je pro jejich náležitý výcvik důležité od žadatele zjistit několik zásadních informací o jeho pravidelných fyzických aktivitách. Mohou nás zajímat přibližné délky jeho každodenních tras, rychlost chůze, potřeba pohybu, pokud nějaká je, nebo frekvence cestování. Pracovník výcvikového centra může žadatele také navštívit v místě jeho trvalého bydliště. Díky tomu získá lepší představu o jeho možnostech, bytových podmínkách i okolním terénu (výtah, schody, eskalátory, rušné křižovatky, parky atd.) (Kavalírová, 2017).

Při nácviku aktivit a praktického zjišťování potřeb přímo s klientem výcvikového centra je dobré již zapojit psa, který by pro něho mohl být potenciálně i typově vhodný pro daného žadatele. Nedojde-li ke shodě v klientových představách s reálnými možnostmi prezentovaného psa hned, snažíme se předvést jiného, který již prochází výcvikem nebo alespoň programem předvýchovy. Pro vyhodnocení takové kompatibility nám mnohdy poslouží běžné metody jako pozorování, rozhovor s žadatelem či jeho blízkými, pokud jsou přítomni. Pracovník výcvikového centra také se souhlasem může pořizovat videonahrávky, které posléze mohou společně zhlédnout a vyjasnit si některé situace a reakce psa (Kavalírová, 2017; Pragerová, Sirotková, 2020).

V případě, že se vytipuje vhodná dvojice žadatel-pes již v raných stádiích výcviku, bývá celá spolupráce mnohdy efektivnější. Je tomu tak zejména z důvodu možnosti pravidelného kontaktu, zvykání si na jejich novou spolupráci a možnost okamžité reakce na nedostatky ve výcviku. Každopádně bychom měli zmínit, že někdy se až po čase vyskytnou překážky, kvůli kterým jsou cvičitelé nuceni psa z programu vyřadit. Proto je dobré i klienty upozornit, aby se na konkrétního psa zpočátku příliš nefixovali (Kavalírová, 2017).

Mimo zmíněné je také vhodné zaměřit se na velikost bytových prostor, které má žadatel k dispozici. Přestože jsou obvykle pro speciální výcvik volena spíše střední až větší plemena psů, z důvodu vhodnějších fyzických proporcí např. pro přitažení invalidního vozíku, nošení nákupní tašky či školní aktovky nebo podávání věcí z vyvýšených ploch, může být po zvážení potřeb klienta zvoleno pro výcvik i některé z menších plemen (např. malý knírač nebo střední pudl). Možnosti asistence takového psa jsou pak ovšem v některých výše zmíněných úkonech z důvodu jejich velikostí omezeny a klient s tím musí počítat (<https://helppes.cz/psi-pomocnici/psi-pomocnici-pro/>). Malá plemena jsou také méně vhodná pro menší děti z důvodu jejich často nenechavých doteků a neobratných pohybů po malém psím těle. Stejně tak pro osoby s mentálním postižením, které často nemají dostatečný cit v rukou, bude vhodnější pes s mohutnější fyzickou konstitucí. Malá psí plemena bychom nejvíce doporučili k pacientům upoutaným na lůžko, kteří primárně benefitují z pasivní společné aktivity nebo jen pouhé přítomnosti psa v jejich těsné blízkosti (Galajdová, Galajdová, 2011).

Pragerová a Sirotková (2020) k tomu dále doplňují, že je třeba zvážit další podstatná hlediska, jako je například srst psa. Máme na mysli především její délku, strukturu, případně její „antialergenní“ charakter. Dále má také svoji opodstatněnou roli barva psa, a to především u osob se zrakovým postižením. Vzhledem k rozsahu zrakové vady může budoucí majitel preferovat psa s kontrastní barvou srsti, tedy vícebarevného či strakatého. Malé děti naopak

mohou mít větší strach z plemen tmavé barvy, proto se pro ně snažíme nalézt psiho partnera se světlejší srstí.

Jako další často bereme na zřetel i věk psa. Nejlépe tedy pokud je co nejbližší k možné hranici nástupu do výcviku a posléze do aktivní služby. Takto lze zásadně zkrátit čekací dobu rodiny na psa adekvátně připraveného k jeho práci. Obvykle toto časové období trvá přibližně od dvou do dvanácti měsíců (Kavalírová, 2017; Pragerová, Sirotková, 2020).

S kritériem věku poté souvisí také celkový zdravotní stav psiho adepta pro konkrétního klienta. Pes před zařazením do speciálního výcviku prochází poměrně četnou veterinární prohlídkou, kterou se lékaři snaží předejít zjištění genetických onemocnění, která by v budoucnu znemožňovala využití schopností asistenčního či vodícího psa v plném rozsahu a nadměrnou finanční zátěž pro jeho majitele. Důraz je primárně kladen na rentgenologická vyšetření z důvodu zjištění případného vrozeného zatížení kloubního aparátu – především kyčelních a loketních kloubů, u kterých se může nejčastěji vyskytovat jejich dysplazie. Dále probíhá kontrola ramen, příp. páteře. Důležitou součástí je také vyšetření očního pozadí, které by v budoucnu mohlo vést ke ztrátě zraku psa. Obvykle se také provádí kardiologické vyšetření a biochemické vyšetření krve (Kavalírová, 2017).

Současně je pes podroben celé řadě povinných očkování. K pravidelnému očkování a ošetřování proti vnějším i vnitřním parazitům pak dochází i během celého života. Veškeré zákroky a zdravotní stav jsou následně vedeny v podrobné evidenci příslušným veterinárním subjektem (Galetová, 2008). Kvalitní průběžná vakcinace je důležitá i z toho důvodu, že se svým majitelem každodenně pohybuje mezi mnoha dalšími lidmi a psy, mnohdy jej doprovází i do stravovacích, zdravotních či sociálních zařízení, kde jsou přísně hlídány hygienické podmínky.

Galetová (2008) dále rozvádí také otázku kastrace psů se speciálním výcvikem. Ke kastraci psů po jejich vybrání do výcviku se výcvikové subjekty obvykle spíše přiklání. Je tomu tak často z důvodu charakterových změn, které se po provedení zákroku týkají snadnější ovladatelnosti práci se psem, zmírnění jeho povahy, snížení agrese či možnost větší orientace a soustředění na člověka než zvířata v běžných situacích. Mezi další podněty pro provedení tohoto zákroku se poté uvádí předcházení zdravotních rizik v oblasti reprodukčních orgánů u fen jako např. snížení rizika výskytu nádorů mléčné žlázy. Neméně důležitým důvodem, na kterém se často shodují výcvikové subjekty i odborníci z řad veterinární péče, je fakt, že pes, ať už asistenční nebo sloužící člověku se zdravotním postižením jako kompenzační pomůcka,

by v žádném případě neměl být zneužit ve prospěch a výtěžku jeho majitele k dalšímu, tedy k dalšímu chovu štěňat.

Výše uvedený text nám více nastínil další požadavky a aspekty, na které je obvykle nahlíženo při výběru psa, který bude zařazen do programu výcvikových center pro konkrétního klienta. Úhrnem tedy můžeme říci, že to, zda bude dvojice (osoba se zdravotním postižením – pes) kompatibilní, musí být posuzováno co nejkomplexněji. Výjimkou nejsou ani návštěvy pracovníků výcvikového centra v domácnosti klienta pro co nejlepší vyhodnocení podmínek, ve kterých bude pes pracovat.

3.2 Organizace zaměřené na výchovu a péči o psy pro osoby se zdravotním postižením

Mnoho žadatelů o psa se speciálním výcvikem v prvopočátku nemusí mít větší představu, co od psa očekávat, co si od něho přát a na co si dávat pozor. Vše zmíněné můžeme u klientů pozorovat zvláště poté, kdy jim je pes doporučen lékařem, terapeutem nebo známým a sám žadatel dosud nemá se psy větší zkušenost. V takovém případě je nejjednodušší cestou kontaktovat konkrétní výcvikové centrum, pokud možno poblíž jeho trvalého bydliště a osobně konzultovat své dotazy se zkušenými cvičiteli a sociálními pracovníky.

V následující podkapitole jsme se rozhodli více rozebrat, na co se zaměřit u výběru výcvikové organizace a uvést i některé konkrétní subjekty s mnohaletou tradicí, zabývající se speciálním výcvikem psů pro osoby se zdravotním postižením na našem území.

Jako v každém oboru i v oblasti výcviku pomáhajících psů můžeme narazit na organizace, jejichž primárním cílem není kvalita, ale kvantita a výtěžek, nebo na méně zkušeného cvičitele. To je důvod, proč i výsledné schopnosti psa budou odrážet celostní přístup k výcviku. Důležitým měřítkem budou nejen znalosti cvičitele v oblasti handicapů a jeho klientely (u nevidomých osob navíc také znalost problematiky prostorové orientace a samostatného pohybu) (Kavalírová, 2017), ale i psychologie a etologie psů, stejně tak jako typologie jejich individualit. Dobrý trenér by měl mít také jistou míru vnitřního klidu, trpělivosti a pokory, na kterou jsou nejen zvířata velmi citlivá a jejich chování můžou tyto vlastnosti cvičitele zrcadlit ve svých projevech. Každý výcvik by tedy měl být především dlouhodobou citlivou aktivitou silně se opírající o individualitu zvířete (Tvrdá, 2020).

Vzhledem k tomu, že hlavním úkolem psa má být budoucnosti pomáhání osobám se zdravotním postižením, je u jedinců vybraných k řádnému výcviku potřeba budovat a posilovat jejich empatické tendence prostřednictvím každé interakce s člověkem.

Mezi organizace s mnohaletou tradicí a řadou spokojených klientů, které působí na území České republiky pak můžeme uvést:

- Helppes – Centrum výcviku psů pro postižené.
- Pomocné tlapky – asistenční psi pro zdravotně postižené a canisterapie.
- Vodicí pes – Škola pro výcvik vodicích psů pro nevidomé.
- Středisko výcviku vodicích psů (pobočný spolek SONS).
- Nadační fond Mathilda.
- Pestrá.
- Výcvikové canisterapeutické sdružení Hafík.

Jak můžeme vidět, organizací zaměřených na výcvik asistenčních a vodicích psů je dnes již celá řada. Každá může preferovat trochu jiný přístup ke klientovi, předvýchově a výcviku budoucích pomáhajících psů nebo následným službám. Z tohoto důvodu je důležité, aby žadatel o psa zjišťoval i tyto další informace o odbornosti již při navazování spolupráce a pečlivě zvážil své představy a možnosti konkrétního subjektu.

3.3 Předvýchova a speciální výcvik

V následující podkapitole bychom se v chtěli věnovat tematice předvýchovy i samotnému speciálnímu výcviku psů.

Vzhledem k tomu, že v současné době stále neexistují jednotná pravidla ani metodika této práce, jednotlivé výcvikové subjekty si je stanovují samy. V kooperaci s dalšími zahraničními organizacemi pak některé z nich budují i celé chovné linie konkrétního psiho plemene. To znamená, že kromě předvýchovy se dlouhodobě zabývají také vlastním chovem. Takto vzniklé chovné linie jsou většinou zaměřené na jednotlivá psi plemena, u kterých je předpoklad dobré zdravotní kondice a budoucího vývoje i vhodných povahových vlastností pro práci s osobou se zdravotním postižením (Kavalírová, 2017). Je nutno zmínit, že však některé organizace působící v České republice mají i jiné systémy získávání štěňat do předvýchovy, a to především jejich odběr z ověřených chovných stanic a dlouhodobě testovaných vrhů (Pragerová, Sirotková, 2020).

Po získání štěněte do péče výcvikového centra se již v takto raném stádiu jeho života přistupuje k rozvoji jeho potenciálu a dovedností. Velmi dobré výsledky jsou vykazovány, pokud pes projde již programem předvýchovy, která jej připraví na následný náročný výcvik.

S bližším průběhem obou těchto stádií se čtenáři mohou seznámit v následujících podkapitolách.

3.3.1 Program předvýchovy štěňat

Předtím, než se pes dostane do řádného výcviku, obvykle prochází tzv. předvýchovou. Ta je závislá především na ochotě dobrovolníků, kteří se štěněte na několik měsíců ujmou. Na další náležitosti a průběh tohoto programu, kterým pes prochází v prvních měsících života, se zaměříme v následujícím textu.

Programem předvýchovy štěňat máme na mysli předání štěněte, pečlivě vybraného pro speciální výcvik, příslušnou organizací do rukou dobrovolnické rodiny či samostatného dobrovolníka – „(před)vychovatele“ – který se o psa bude starat přibližně od jeho osmi týdnů do cca jednoho roku věku psa. Náklady spojené s péčí o psa, krmivem a výdaji na veterinární ošetření pak obvykle hradí výcvikový subjekt, kterému je pes navrácen po uplynutí doby strávené s dočasným vychovatelem (Kavalírová, 2017).

Tato několikaměsíční průprava má za úkol štěně téměř od narození vhodně připravit k jeho budoucí práci. Dočasný majitel se snaží psa dostatečně socializovat, brát jej na veřejné akce, přednášky a obecně místa, kde se může navyknout na městský ruch a další podněty, se kterými se pravděpodobně bude často setkávat i v následujících fázích výcviku a aktivní služby asistenčního či vodícího psa. Pokud je to možné, bere ho s sebou do prostor univerzity či svého zaměstnání, do obchodu, do zdravotnických zařízení, do restaurace nebo své volnočasové aktivity. Mimo jiné se zde pes totiž seznamuje i s větším množstvím lidí nebo si zvyká na přítomnost dětí různého věku. Čím větší rozmanitost prostředí je mu představena, tím lépe (Pragerová, Sirotková, 2020).

Mimo tyto venkovní aktivity je podmínkou, aby štěně podstatnou část dne trávilo také doma v bytě a dalších vnitřních prostorách za přítomnosti jeho vychovatele a učilo se pravidelným hygienickým návykům. Samozřejmostí v oblasti výcviku jsou také základní povely poslušnosti – sedni, lehni, vstaň, chůze u nohy a na vodítku (Kavalírová, 2017).

Z důvodu zaměření předvýchovy štěňat na osvojení základních dovedností a hygienických návyků psa je tento program mnohdy připodobňován ke „psí mateřské škole“.

Pro lepší přehlednost pak Pragerová a Sirotková (2020) hromadně shrnují cíle předvýchovy v tomto raném období do několika následujících bodů:

- Celkové osvojení správných hygienických návyků psa – venčení.
- V domácím prostředí štěně zvládne být nějakou dobu také samostatně. Důležitým požadavkem je, aby v takových situacích neštěkalo ani žádným jiným způsobem neničilo zařízení bytu z důvodu nepozornosti.
- Během období předvýchovy by si štěně také mělo dostatečně navyknout na svoje jméno, reagovat na něj a ve všech situacích být schopné přijít k člověku na zavolání.
- S předchozím bodem dále souvisí potřeba upřednostnění člověka nad psem navzdory hře s jiným zvířetem a dalším rušivým vlivům. Zkrátka v jakékoli situaci.
- Pes je zvyklý pohybovat se klidně a vyrovnaně v různorodém prostředí včetně běžných dopravních prostředků (auto, metro, tramvaj, autobus, vlak).
- Štěně by si také mělo zvykat na pravidelný dotyk člověka, ať už se jedná o česání, vykoupaní a další ošetření nebo o pouhé hlazení.

K tomu, aby se osoba stala vychovatelem štěněte, nejsou povinné žádné odborné kynologické dovednosti a může se jím tedy stát jakýkoli zájemce z laické veřejnosti. Pro všechny strany je však o něco výhodnější, pokud má alespoň nějaké předchozí zkušenosti s chovem psů. Profesionální trenéři výcvikových subjektů obvykle vychovatelům sestavují časový plán s dovednostmi, které je třeba štěněti předat v konkrétním období. Bývá navržen tak, aby pes v období předvýchovy zvládl dosáhnout potřebných cílů a zároveň měl čas na odpočinek a hru, která je v této rané fázi života stále nesmírně důležitá. Pokroky a další důležité informace související s předvýchovou jsou zaznamenávány do Vychovatelského deníku. Všechny návyky by štěněti měly být předávány přirozeně, motivačně a vyplývat z běžných denních situací (Pragerová, Sirotková, 2020).

Vzhledem k tomu, že předvychovatel tráví se psem nejvíce času, má za úkol také sledovat reakce na možné rušivé podněty a celkové projevy štěněte. Samozřejmostí pak bývá také možnost jejich konzultace a postup k případnému řešení obávaných situací se cvičiteli výcvikové organizace. Výjimkou nejsou ani supervize v podobě pravidelných setkání a ověřování, zda má předvýchova řádný průběh, štěně prospívá po zdravotní i povahové stránce a jsou naplňovány dílčí cíle (Kavalírová, 2017).

Během zmiňovaných setkání a nácviků mají štěňata možnost poznat některé klienty nebo klientské rodiny. To znamená, že i zde je možné pozorovat, k jakým situacím a specifikům zdravotního postižení je pes zdrženlivější, nebo naopak reaguje zvláště empaticky. Bázlivé či stresové reakce se v některých případech podaří snadno odbourat zakomponováním hravé formy a demonstrace bezrizikovitosti situace. Pokud tyto snahy nejsou úspěšné ani po vícero

pokusech, je potřeba pro psa zvážit klienta s jiným typem handicapu, v krajních případech celkové vyřazení štěněte z programu předvýchovy a nalezení náhradní adoptivní rodiny.

I přes důkladné veterinární vyšetření a provedené testy bývá však stále nejčastějším důvodem zmiňovaného vyloučení zdravotní stav psa, který by i do budoucna negativně ovlivňoval výkon jeho činné služby. V neposlední řadě zaznamenáváme jako častou příčinu vyloučení štěněte z programu jeho nevhodné povahové vlastnosti. Mezi ně bychom mohli zařadit zmiňovanou nadměrnou bázlivost, agresi vůči lidem a dalším zvířatům nebo příliš silný lovecký pud, který by znemožňoval kýženou ovladatelnost psa. Některá data dokonce hovoří o skutečném zařazení do výsledné aktivní služby pouze jednoho ze tří psů (Kavalírová, 2017).

Z výše uvedeného vidíme, že tato „mateřská škola“ pro budoucí pomáhající psi, jak předvýchovu mnozí autoři označují, je velmi důležitým předstupněm před samotným zařazením do speciálního výcviku. Štěně si osvojuje především základní povely poslušnosti, hygienické návyky a zvyká si na různé sociální situace. V neposlední řadě pak díky tomuto programu může dojít také ke včasnému zjištění případných nedostatků psa, pro které by k další výchově specializovaným subjektem nebyl vhodným adeptem.

3.3.2 Speciální výcvik

Po několikaměsíčním soužití štěněte během prvního roku života s dočasným vychovatelem přichází další etapa komplexní přípravy pro službu a život s osobou se zdravotním postižením. Pes by pro řádný výcvik měl být v této fázi připraven jak po zdravotní, tak sociální stránce a zvládat základní povely a návyky, na které jsme se více zaměřili v předchozím textu.

Galetová (2008) uvádí, že výcvikové organizace obvykle zahajují práci na intenzivním výcviku se psem kolem desátého až dvanáctého měsíce věku štěněte, ovšem u každé se to může lehce lišit. Pragerová a Sirotková (2020) hovoří o hranici až 18 měsíců věku psa. Toto ohraničené časové rozmezí je individuálně přizpůsobeno konkrétnímu psu na základě posouzení jeho fyzické a psychické vyspělosti. Po uplynutí tohoto období je pes připraven pro převzetí zpět jeho domácí organizací (Galetová, 2008).

Pes jako každý živý tvor je na tuto zásadní změnu citlivě reaguje. Během prvního měsíce je primárním úkolem trenéra a vedoucího výcviku získat důvěru psa, stanovit pravidla v novém prostředí (vícepočetná psí smečka, vnitřní a venkovní aktivity) a přirozeně navázat

na dovednosti získané v rámci programu předvýchovy. Chování a reakce psa jsou během tohoto adaptačního období bedlivě pozorovány a na základě jejich vyhodnocení cvičitel začíná postupně zařazovat povely složitější na provedení potřebné k budoucí plnohodnotné práci pomáhajícího psa (Pragerová, Sirotková, 2020). Následně závisí na konkrétní výcvikové organizaci rozhodnutí mezi dvěma možnými způsoby výchovy a péče o psa.

První možností, kterou v praxi aplikují spíše menší výcviková centra, je umístění psa přímo do společné domácnosti s profesionálním trenérem. Tento způsob přináší pro výcvik mnoho přidaných benefitů. Štěně, které dosud vždy žilo v bytě, nikoli kotci, se na změnu prostředí a majitele dokáže podstatně lépe adaptovat. Zároveň se snižuje finanční náročnost na zajištění prostor pro zázemí psů přímo na půdě dané organizace či prostředky vynaložené k personálnímu zabezpečení komplexní péče zvířat. Cvičitel, který je zároveň „majitelem“ psa, má také možnost jej sledovat v různých situacích, a tím pádem se cíleně zaměřit na zdokonalení jeho slabších stránek v jakémkoli prostředí. Na druhou stranu bohužel tento způsob neumožňuje současně cvičit větší počty psů. Z toho důvodu musejí klienti těchto výcvikových subjektů počítat s možností delší čekací doby na přidělení psa (Kavalírová, 2017).

Druhou možností, ke které se ve většině případů přiklánějí větší výcvikové organizace, je vybudování zázemí s kotci, ve kterých jsou psi po dobu výcviku umístěni. Největší výhodou tohoto přístupu je výraznější efektivita práce. Vzhledem k tomu, že má trenér možnost se současně zaměřit až na čtyři psy, bývá nabídka psů pro osoby s různým typem zdravotního postižení výrazně rozmanitější a urychlí se tak čekací doba klientů na psího pomocníka. Limity tohoto způsobu výcviku spatřujeme především v pomalejší adaptaci na nové prostředí a trenéra „hlavního pána“, neboť spolu netráví takové množství času, jako by tomu bylo při společném soužití. V některých případech se mohou objevovat i nežádoucí projevy chování, které je v rámci výcviku třeba dodatečně odstranit (Kavalírová, 2017).

Výcvikem asistenčního nebo terapeutického psa se často prolínají mnohaleté osvědčené metody jednotlivých cvičitelů, které jsou mnohdy postaveny na základních funkčních okruzích vrozeného psího chování a pudů šelmy. Dobrým příkladem může být vrozené lovecké chování, o které se můžeme opírat při tréninku podávání věci (oblečení z pračky, předmětů z vyvýšených míst) nebo jejich navlékání (navlékání/svlékání rukávů, zapínání zipu u bundy) osobě s omezenou hybností (Tvrdá, 2020).

Tyto aktivity jsou v základu nejčastěji budovány na formě hry, aportování či přetahování, kterou posléze transformujeme v požadovanou asistenční činnost. Zmiňovaná metoda jde

často ruku v ruce s dalšími, jako je pozitivní posilování (za projev požadovaného chování je odměněn, v opačném případě jeho projev ponecháme bez reakce), kontrastní metoda odměny a trestu nebo mnohé další. Ty ještě bývají dále doplňovány různými technikami a pomůckami, nejčastěji klikrem či prokrmováním ((Diatka, 2012; Tvrdá, 2020). Pro cvičitele je nesmírně důležité najít pro konkrétního psa vhodnou formu motivace. Zatímco někteří psi preferují odměnu pamlskem, jiní dají přednost oblíbené hračce, pohlazení nebo jinému fyzickému kontaktu, slovům chvály atd.

Pro každého trenéra je povinností vést psovi během speciálního výcviku jeho Metodický list s průběžnými poznámkami o každém měsíci. V případě, že se cvičitel řídí instrukcemi uvedenými v Metodice pro trenéry asistenčních a vodících psů a dalšími povolenými metodikami na základě mezinárodních standardů, je zcela na jeho individuální volbě, jak konkrétního psa cvik naučí (Pragerová, Sirotková, 2020).

U vodících psů se výcvikové metody mohou prolínat s výše zmíněnými. Některé konkrétní dovednosti se pak z důvodu jeho rozdílné pracovní náplně budou lišit.

Jednou z nejdůležitějších oblastí, kterou je třeba pravidelně opakovat, je chůze ve speciálním postroji. S ním se pes obvykle setkává poprvé v rámci prvních měsíců předvýchovy a výcviku. Postupem času by se pro psa měl stát přirozenou součástí a nenarušovat jeho pozornost při práci v terénu, kterou musí maximálně věnovat sledování možných překážek v cestě. Využití nalezne také speciální rám s kolečky, který nevidomého stimuluje při chůzi (Diatka, 2012; Kavalírová, 2017).

Může se stát, že zpočátku dečka nebo postroj psovi na hřbetě nebude komfortní. Samotná chůze s postrojem však také není tak jednoduchá, jak by se mohlo na první pohled zdát. Je nutné, aby pes udržoval přímý směr, přiměřený tah vůči tempu svého majitele, nebo se jinak přizpůsobil jeho dalším pokynům (zrychlit, zpomalit, zastavit se a rozejít) (Kavalírová, 2017).

Důležitou součástí celého procesu je ještě před ukončením výcviku také secvičování psa s klientem – jeho budoucím majitelem a vytváření funkčního partnerství. Budoucí majitel psa se musí teoreticky i prakticky naučit, jak svého psího pomocníka správně „povelovat“, ovládat a celkově o něj pečovat. Součástí zaškolování jsou budoucímu majiteli vodícího psa sdělovány také jeho práva a povinnosti. Pokud hovoříme o povinnostech držitele vodícího a asistenčního psa, ty si obvykle individuálně stanovuje konkrétní výcviková organizace a bývají blíže specifikovány v uzavřené smlouvě (Galetová, 2008). Tento dokument je důležitý nejen z důvodu jasného vymezení práv a povinností obou stran, ale také stanovení průběhu výcviku a předcházení případných nedorozumění (Pragerová, Sirotková, 2020).

Zaškolení všech aktivit a informací je zakomponováno do několika setkání, kde se je klientovi, případně i jeho rodinným příslušníkům, snažíme srozumitelně předat. Secvičování zároveň plní funkce pro posílení vzájemného vztahu mezi majitelem a psem. Dle Pragerové a Sirotkové (2020) jsou tyto nácviky zaměřeny především na několik následujících aktivit:

- seznámení se psem (oslovení psa/jméno, na které slyší; jaké povahové znaky jsou pro něho typické; silné a slabé stránky – na čem je ve výcviku potřeba dále pracovat a upevňovat, nástin možností vhodných volnočasových kynologických aktivit),
- trest a odměňování psa (oblíbené pamlsky a jejich podání),
- péče o psa (česání, čištění uší, mytí tlapek),
- možnosti relaxace/polohování/aplikace canisterapeutických metod.

Je velmi důležité poskytnout psovi dostatek času ke vstípení skutečnosti, kdo je jeho hlavním pánem a partnerem, kterého může respektovat a ke kterému se bude primárně fixovat. Pokud tedy hovoříme o asistenčním psovi, který bude přidělen dítěti se zdravotním postižením, nejčastěji je tímto člověkem hlavní pečující osoba (matka či otec) dítěte. Ta poté absolvuje výše zmíněné nácviky v různém prostředí a podmínkách za doprovodu pracovníka dané výcvikové organizace (Pragerová, Sirotková, 2020).

Zatímco některé výcvikové organizace dávají přednost několikadennímu skupinovému školení pro více žadatelů dohromady, kdy se všechny podstatné informace o psu a spolupráci s ním intenzivně učí, jiné upřednostňují individuální schůzky v místě bydliště klienta (Kavalírová, 2017). Některé nácviky, především s dětskými klienty, pak trvají jen dvacet až třicet minut. Někdy je tato doba ještě více zkrácena např. z důvodu velmi nízkého věku klienta nebo jeho deficitům v oblasti pozornosti (Pragerová, Sirotková, 2020). I přesto obvykle lze vyzorovat, zda je daná spolupráce funkční a obě strany mezi sebou vykazují zájem a soulad.

Náročnost a celková časová dotace vynaložená k výcviku psiho pomocníka bývá samozřejmě uzpůsobena na míru klientových potřeb. Obecně však nepřístupujeme k předávání psa klientovi před minimální stanovenou věkovou hranicí psa, jíž je čtrnáct měsíců, u větších plemen bývá udáván až osmnáctý měsíc věku (Galetová, 2008).

Jak zmiňuje Kavalírová (2017) po ukončení výcviku přichází na řadu skládání závěrečné zkoušky, nejlépe za přítomnosti nezávislého rozhodčího. Rozhodčí by měl být řádně znalý v dané problematice, tedy výcviku vodících a asistenčních psů a konkrétního zdravotního postižení. V některých případech jím může být úředník příslušného správního orgánu

rozhodujícího o přiznání příspěvku nebo profesionální trenér z jiné organizace. Pokud si to situace žádá, právem rozhodčí osoby je požádat o znovu provedení zadaného povelu či cviku (Galetová, 2008; Kavalírová, 2017; Pragerová, Sirotková, 2020). Na základě jeho rozhodnutí pak lze v odůvodněných případech přezkoušení ukončit či přeložit na jiný termín. Pakliže se tomu tak stane z důvodu nedostatků ve výcviku psa, dochází k anulaci zkoušky a stanovení data náhradního plnění (Pragerová, Sirotková, 2020).

Tato zkouška neboli prověření kvality výcviku stejně jako způsob jejího provedení (obsah a výstup) a celková práce s budoucími pomáhajícími psy nemá jasná pravidla ani metodiku. Z uvedeného důvodu i rozhodnutí o (ne)přítomnosti tohoto rozhodčího závisí individuálně na daném výcvikovém centru (Galetová, 2008; Kavalírová, 2017). Výjimka nastává pouze v případě, že je výcvikový subjekt členem mezinárodní organizace s akreditací. V tom případě se musí řídit příslušnými závaznými mezinárodními standardy, které se vztahují k závěrečnému přezkoušení (chování, dovednosti a další speciální požadavky pro získání statusu asistenčního psa). Na našem území pak tyto organizace musí splňovat jednotlivé body, které stanoví *Zkušební řád pro závěrečné přezkoušení psů se speciálním výcvikem pro potřeby osob se zdravotním postižením*. Uvedený dokument svou podstatou vychází z kritérií a standardů platných na mezinárodní úrovni pod záštitou mezinárodní organizace Assistance Dogs International (ADI), příp. její sekce Assistance Dogs Europe (ADEu) působící na území Evropy (Pragerová, Sirotková, 2020). Dalším významným příkladem organizace sdružující výcvikové subjekty je také International Guide Dog Federation (IGDF).

Galetová (2008) pak dále doplňuje, že pes uvedenou zkoušku vykonává buď v doprovodu trenéra, se kterým pes nejintenzivněji trávil měsíce řádného výcviku nebo již s jeho trvalým majitelem – klientem výcvikového centra, po jisté době společného soužití. Odpovědností této osoby je také k přezkoušení donést potřebné (kompenzační) pomůcky, které bude pes při své aktivní službě pravidelně využívat a je na ně zvyklý (můžeme sem zařadit také kusy oblečení, pokud je předpoklad, že pes bude svému majiteli pomáhat se svlékáním a oblékáním oděvu). U vodících psů se přezkoušení odehrává na předem neznámé trase, aby pes mohl své nově nabyté dovednosti předvést v plném rozsahu. Jeho vodič je v danou chvíli vybaven klapkami na oči nebo je to osoba se zrakovým postižením, pro kterou byl pes vycvičen (Kavalírová, 2017).

Další přítomnou osobou může být řádně proškolený pomocník, který je nápomocný při realizaci speciálních cviků. V rámci zkoušky také může demonstrovat roli klienta nebo jeho blízké osoby. Velkým benefitem je, pokud je na základě souhlasu všech zúčastněných stran

během tohoto procesu pořízena fotodokumentace nebo videonahrávka. Tu lze zpětně použít jako nástroj zpětné vazby osobě vykonávající se psem zkoušku nebo jako podklady pro třetí strany podílející se na finanční stránce výcviku psů pro klienty se zdravotním postižením (Galetová, 2008; Pragerová, Sirotková, 2020).

Z předešlého textu již můžeme odvodit, že ani podmínka, s kým (za přítomnosti jakých osob) pes zkoušku skládá, není uzákoněna. Stejně tak je pouze na volbě výcvikového subjektu, zda bude pes znovu, ještě před předáním klientovi nebo vykonání závěrečné zkoušky, podroben veterinární prohlídce a posouzení aktuálního zdravotního stavu. K té je mnohdy přistupováno hlavně z důvodu ochrany samotné organizace, předcházení komplikací, stížností nebo dokonce reklamací ze strany klientů se zdravotním postižením (Galetová, 2008).

Z textu můžeme vidět, že na rozdíl od předvýchovy je speciální výcvik již veden náležitě vzdělaným profesionálem. Ten při výcviku aplikuje různé metody, které psa v jeho práci a zdokonalování dovedností náležitě motivují. V závěru celého programu pak dochází k secvičování psa s jeho majitelem a přezkoušení, ve kterém se prověřuje kvalita výcviku. Nedostatek však přetrvává ve sjednocení právně vymahatelných podmínek, které by výcvik i jeho výstupy náležitě zastřešovaly.

3.4 Některé právní dokumenty související se zmiňovanou problematikou

Vlastnictví pomáhajícího psa má zajisté své výhody a nevýhody či bariéry, které podrobněji budeme rozebírat ve čtvrté kapitole (4.1). Právě negativní aspekty mohou vést k pochybám potenciálního žadatele, ale také k nepříjemným situacím přímo držitelům psa, se speciálními potřebami. Z tohoto důvodu je tedy důležitá nejen informovanost žadatele či majitele psa ať už ze stran výcvikové školy nebo střediska, ale obecně také znalost jeho práv a povinností především ve veřejném prostoru. Mnoho komplikací totiž mnohdy vzniká jen z pouhé neinformovanosti či neochoty třetích stran. Záměrem následující kapitoly je tedy uvést některé právní dokumenty, které by v této oblasti mohly sloužit jako pomyslný odrazový můstek.

Odlišnosti v pojetí vodícího a asistenčního psa jsme si již dříve uvedli ve druhé kapitole (2.1). Velký význam tedy přikládáme především odlišnému způsobu financování. Na rozdíl

od asistenčních psů je totiž výcvik a financování vodících psů dlouhodobě ukotven dle aktuálně platné legislativy *zákonem č. 329/2011 Sb. o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením*, který vodícího psa definuje jako jednu za zvláštních pomůcek dostupnou pro osoby s těžkým zrakovým postižením (zákon č. 329/2011 Sb., §9).

„Příspěvek na zvláštní pomůcku, který je poskytován na pořízení vodícího psa, se poskytne jen na pořízení psa, který byl vycvičen a předán právnickou nebo fyzickou osobou, která je členem mezinárodní organizace sdružující výcvikové školy. Podmínka členství v mezinárodní organizaci sdružující výcvikové školy se považuje za splněnou, i pokud není právnická nebo fyzická osoba jejím členem, avšak podala přihlášku za člena, nejdéle však po dobu 2 let ode dne podání této přihlášky. Prováděcí právní předpis stanoví dovednosti vodícího psa, které musí splňovat“ (zákon č. 329/2011 Sb., §9).

Tento nárok na příspěvek na pořízení vodícího psa pak může být přiznán úřadem práce pouze osobám starším 15 let (zákon č. 329/2011 Sb., §9). Kavalírová (2017) k tomuto pak dále doplňuje, že tato minimální věková hranice je nastavena především z důvodu předpokladu dostatečné vyspělosti a případné schopnosti samostatně a zodpovědně o psa pečovat. Na tom totiž bude také záviset, zda bude pes vlivem tohoto předpokladu schopen s respektem přijmout uvedenou osobu za hlavního pána, kterého bezpečně rozezná i v rámci „smečky“ – rodiny či jiné větší skupiny, což bývá častějším problémem právě u osob mladšího věku.

Získání uvedeného příspěvku dále podmiňuje pouze taková zraková vada, která je považována za dlouhodobě nepříznivý zdravotní stav, a tedy předpoklad její délky je trvajícím jeden rok a více. V případě výrazného zlepšení takové zrakové vady pak tento nárok zaniká a skutečnost o této změně je nutné neprodleně oznámit na příslušném úřadu práce (zákon č. 329/2011 Sb., §9).

V místě trvalého bydliště pak majiteli vzniká povinnost psa nahlásit na příslušném městském nebo obecním úřadu. Za podmínky předložení služebního průkazu psa se speciálním výcvikem (případně jiného osvědčení o řádném výcviku psa) a průkazu ZTP/P, je poté zproštěn běžných správních poplatků. Vydaná evidenční známka by měla být psovi bezpečně a viditelně připevněna na jeho obojku (Kavalírová, 2017).

Asistenční a vodící psi svého majitele doprovázejí na mnohá místa a obvykle jsou s ním 24 hodin denně. Překážkou ovšem mohou být vstupy do vnitřních prostor, kde jejich přítomnost závisí na dobré vůli majitele zařízení či budovy, případně jiné fyzické osobě

zodpovědné za rozhodnutí tohoto typu. Osoba s handicapem je pak povinna toto rozhodnutí dodržovat bez dalších rozporů (Kavalírová, 2017). Majitel psa by měl prosazovat nejen svá vlastní práva, ale také respektovat práva osob ve svém okolí, a tudíž být schopen kriticky vyhodnotit, zda je přítomnost psa pro danou situaci opravdu žádoucí a nezbytná.

V dnešní době již doporučujeme dané místo předem kontaktovat telefonicky nebo emailem a zjistit, zda je vstup s pomáhajícím zvířetem vítaný a za jakých podmínek. Základem by vždy měla být schopnost vést dialog a ochota pro nalezení kompromisu akceptovatelného pro obě strany. Je více než žádoucí, aby osoba se zdravotním postižením uvedla důvody, proč a v čem pes se speciálním výcvikem usnadní její přítomnost na daném místě.

Odpovědnost za vhodné chování psa v dané situaci i vůči ostatním lidem a případné způsobení škod, jde pouze za jeho majitelem. V případě porušení stanovených pravidel tedy lze i dodatečně majitele s jeho pomáhajícím psem vykázat. Častými místy, kde může být otázka vstupu psa problematická a záleží pouze na domluvě obou stran jsou poté např.:

- vzdělávací instituce (bezpečnost žáků, někteří mohou mít strach, psí srst je možným alergenem),
- sportovní a kulturní veřejné akce (vysoká hladina zvuku, zvýšená koncentrace lidí na malém prostoru),
- obchody s potravinami, nákupní centra,
- úřady, některé zdravotnická zařízení (Kavalírová, 2017).

Naštěstí existují i legislativní předpisy, které přístupová práva v konkrétní oblasti vysloveně zmiňují, a majitel tak vstup se svým psím pomocníkem smí nárokovat. V případě jednání, které se s nimi neslučuje je možné vůči němu podat písemnou stížnost vedení daného zařízení či provozovny. Některé z těchto legislativních předpisů si nyní krátce představíme.

Velmi důležitou oblastí, na kterou by se měl držitel pomáhajícího psa zaměřit je oblast hygieny. Tou se často ohrazují majitelé stravovacích zařízení (restaurace, kavárny, školní jídelny...), které psa se speciálním výcvikem odmítají vpustit do vnitřních prostor. Je tomu tak nejčastěji z důvodu údajných restrikcí a hygienických předpisů, které jim to zakazují.

Možnosti vstupu do vnitřních prostor jsou však ošetřeny *zákonem 223/2013 Sb., kterým se mění zákon č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů*. Vyjádření o přítomnosti pomáhajícího psa osobě se zdravotním postižením poté zní následovně a v případě nedodržení tohoto postupu může osoba v doprovodu vodícího nebo asistenčního psa podat na zaměstnance stížnost:

„Provozovatel potravinářského podniku provozující stravovací službu je povinen zajistit, aby fyzické osobě se zdravotním postižením byl umožněn vstup do stravovací části provozovny v doprovodu vodícího nebo asistenčního psa. Fyzická osoba se zdravotním postižením je povinna na požádání provozovatele potravinářského podniku provozujícího stravovací službu, jeho zaměstnance nebo jiné fyzické osoby, která vykonává v provozovně činnost pro tohoto provozovatele, předložit doklad o výcviku psa“ (zákon č. 223/2013 Sb., §23).

Samostatný legislativní předpis dále upravuje také přítomnost pomáhajících psů v kadeřnictvích, kosmetických a masérských salónech.

Za nezbytné považujeme i zákonné ošetření podmínek vstupu osob se smyslovým nebo tělesným postižením v doprovodu asistenčního nebo vodícího psa do zdravotnických zařízení. Níže uvedená citace zákona (*Zákon o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování*, v aktuálním znění) je však neplatná, pokud se jedná o osobu ve výkonu vazby, trestu odnětí svobody nebo zabezpečovací detence.

„Pacient se smyslovým nebo tělesným postižením, který využívá psa se speciálním výcvikem, má právo s ohledem na svůj aktuální zdravotní stav na doprovod a přítomnost psa u sebe ve zdravotnickém zařízení, a to způsobem stanoveným vnitřním řádem tak, aby nebyla porušována práva ostatních pacientů, nestanoví-li jiný právní předpis jinak...“ (zákon č. 372/2011 Sb., §30).

Podstatné změny v oblasti legislativy a jejího sjednocení u všech psů se speciálním výcvikem poté přinesl *Návrh zákona o některých právech osob se zdravotním postižením, které využívají doprovodu psa se speciálním výcvikem, a o změně souvisejících zákonů*, nabývající účinnosti 1. července 2021.

Vzhledem k dosavadní roztržitosti přístupových práv psů se speciálním výcvikem a nutnosti odvozování práv asistenčních a signálních psů v mnoha případech z obecného zákazu diskriminace (právo na přístup z konceptu nepřímé diskriminace) osob se zdravotním postižením se navrhuje pro legislativní potřeby především sjednocení terminologie. Navrhuje tedy úpravu v oblasti jednotného označení, které by usnadnilo zjišťování statusu všech psů se speciálním výcvikem a práva jejich majitelů. Mimo jiné uvedený návrh jasně stanovuje přístupové právo těchto psů do veřejně přístupných prostor a prostředků hromadné dopravy.

„Osoba se zdravotním postižením v doprovodu psa se speciálním výcvikem nesmí být vyloučena z přepravy z toho důvodu, že je doprovázena psem se speciálním výcvikem“

To vše platí jak pro majitele psa se speciálním výcvikem, tak pro osoby provádějící jeho výcvik. Pes se speciálním výcvikem pak zpravidla nemusí mít nasazený náhubek, ani být

veden na vodítku https://www.ochrance.cz/uploads-import/ESO/23_2015_SZD_navrh_zakona.pdf. Za jeho chování však vždy nese plnou zodpovědnost majitel psa a měl by tak umět odhadnout možné následky.

Přestože se jedná o výrazný posun, Ministerstvo práce a sociálních věcí na zmiňovaném návrhu i nadále pracuje a jeho podoba v tuto chvíli není finální. Výrazně problematickou oblastí i nadále zůstává způsob financování psů, kteří legislativně nejsou uznáni jako kompenzační pomůcka pro osobu se zdravotním postižením. Na možnosti financování pomáhajícího psa, které jsou u asistenčních a vodících psů významně rozdílné, se více zaměří následující text.

3.5 Financování výcviku a péče o majitele asistenčních a vodících psů

Nedílnou součástí výcviku vodících a asistenčních psů je finanční stránka věci, o které jsme se krátce zmínili v jedné z předchozích podkapitol. Pro žadatele o pomáhajícího psa se tedy zásadně liší na základě specializace psa – vodící pes, tedy kompenzační pomůcka pro osobu se zrakovým postižením, jenž je jako kompenzační pomůcka blíže specifikován zákonem č. 329/2011 Sb. nebo asistenční pes, jehož financování sice není legislativně ukotveno, avšak jeho přítomnost u osoby s jiným typem zdravotního postižení než zrakového je neméně přínosná a dokáže výrazně usnadnit její každodenní aktivity, celkovou samostatnost, mobilitu a nezávislost.

Žadatelům o vodícího psa je situace ohledně získání pořizovací částky značně zjednodušena podrobným popisem postupu, práv a povinností dle zákona č. 329/2011 Sb. Jednou z podmínek přiznání příspěvku na kompenzační pomůcku v podobě pomáhajícího zvířete, kterou tento zákon ukládá, je také výcvik psa fyzickou nebo právnickou osobou, která se danou problematikou profesionálně zabývá. To znamená, že by si žadatel tuto skutečnost měl předem důkladně ověřit, protože nelze požadovat nárok na finanční příspěvek, jestliže psa vycvičil sám jeho nevidomý majitel nebo výcvikový subjekt, který není členem mezinárodní organizace sdružující výcvikové školy (Kavalírová, 2017; zákon č. 329/2011 Sb., §9). Jejich příkladem pak může být již dříve zmíněná ADI nebo ADEu, určující jednotlivé standardy speciálního výcviku pomáhajících psů.

Zákon pak dále udává, že podmínka členství se považuje za splněnou i v případě již podané členské přihlášky a splnění přijímacích kritérií během následujících dvou let (zákon č. 329/2011 Sb., §9).

Požizovací cena psa se speciálním výcvikem se v dnešní době pohybuje od 200tis. - 300tis. Kč, přičemž 90 % této částky bývá pokryto příspěvkem na zvláštní pomůcku přiznaným úřadem práce působícího v místě bydliště žadatele. Zbývajících 10 % ceny je hrazeno jako spoluúčast žadatele jeho soukromými zdroji nebo třetími stranami obvykle v podobě finančního daru. Zmíněnou spoluúčast na pořizovací ceně tedy lze v odůvodněných případech snížit (Kavalírová, 2017).

Vzhledem k tomu, že celý proces od podání žádosti o příspěvek až do vystavení rozhodnutí příslušným úřadem může trvat i několik měsíců, považujeme aktivní přístup k celé věci za nezbytný. Již v této fázi by žadatel měl být také v pravidelném kontaktu s výcvikovým subjektem, se kterým se rozhodl spolupracovat. V první řadě je tomu tak z důvodu nutnosti doložení dokumentů ohledně předběžné cenové vyčíslení vodícího psa a doložení podkladů o členství výcvikového subjektu v mezinárodní organizaci. Navázání dobrých vztahů je poté i velkým benefitem v případě potřeby pomoci při jednání s úřady a orientaci v příslušné dokumentaci, která může být pro klienta – laika v této oblasti – velmi náročná. Pokud jsou potřeba další dokumenty, např. vyjádření ošetřujícího lékaře o stavu pacienta a jeho potřebě pomáhajícího psa, musí si je žadatel zajistit již samostatně (Kavalírová, 2017).

Zmiňovaný příspěvek na kompenzační pomůcku je následně vyplacen přímo žadateli, který jej musí do tří měsíců použít na úhradu psa, nebo přímo výcvikovému subjektu. Nezbytné faktury související s kupní smlouvou a další protokoly (o řádném vykonání závěrečné zkoušky, o předání vodícího psa, jeho zdravotním stavu, zácvičku klienta atd.), klient dodá příslušnému úřadu práce zpětně až po předání psa (Kavalírová, 2017).

U asistenčních psů může být situace o něco náročnější. Vzhledem k tomu, že získávání finanční podpory k těmto účelům stále nijak není zákonně ošetřeno, mohla by být počáteční částka (obdobná jako u vodícího psa) pro osobu uvažující o pořízení asistenčního psa poněkud odrazující. V dnešní době naštěstí většina výcvikových subjektů disponuje finančními dary a dotacemi získanými od větších či menších dárců a partnerů, které vybranému žadateli umožňují asistenčního psa přidělit formou daru (Diatka, 2012).

Výcvikový subjekt následně s klientem uzavírá Darovací smlouvu. Ta kromě úvodních a závěrečných ustanovení, identifikačních údajů ohledně žadatele, výcvikové organizace

a psa, udává i typ jeho výcviku. Dále informuje o celkové finanční kalkulaci vynaložené pro účely výchovy budoucího asistenčního psa a jeho speciálního výcviku. V neposlední řadě pak obvykle obsahuje také soubor práv a povinností obou stran, které se svým podpisem zavazují dodržovat:

- Povinnost klienta dodržovat dokument *Pokyny pro majitele předaného asistenčního psa*.
- Povinnost klienta registrovat svěřeného asistenčního psa na úřad příslušného města/obce.
- Povinnosti klienta vztahující se k respektování životních potřeb předaného psa zahrnující jeho welfare (životní pohodu) a nárok na odpočinek, zajištění pravidelné stravy, venčení a veterinární péče.
- Majitel má povinnost absolvovat přezkoušení prokazující schopnosti ovládat asistenčního psa, správně jej „povelovat“ a provádět speciální cviky.
- Povinností organizace je přezkoušení uvedené v předchozím bodu zorganizovat, a to nejlépe v rámci nácvikového pobytu konajícího se v letním nebo podzimním termínu. V odůvodněných důvodech lze přezkoušení vykonat v sídle výcvikového subjektu v náhradním termínu.
- Klient musí být na vyzvání vždy schopen předložit služební průkaz psa a pravidelně psa viditelně označovat jeho služební dečkou.
- V prvním půl roce jedenkrát do měsíce a poté alespoň jednou ročně má klient povinnost výcvikovou organizaci informovat se Zprávami o chování a činnosti asistenčního psa.
- Povinností klienta je jednou ročně výcvikovému subjektu předat Zprávu o zdravotním stavu asistenčního psa na žádost vystavenou jeho ošetřujícím veterinárním lékařem.
- Právo klienta na konzultace (telefonické či osobní) s výcvikovým subjektem týkající se předaného asistenčního psa, trvající po celou dobu jeho aktivní služby.
- Příslušná organizace má právo na provedení kontrolního nácviku či jiné namátkové kontroly v případě upozornění na neadekvátní chování majitele vůči psovi třetí stranou příp. uvedení této skutečnosti ve zprávě o chování a činnosti. Na základě negativního výsledku spolupráce pak může být status asistenčního psa odebrán. Druhou možností je odstoupení od Darovací smlouvy a informování příslušného městského nebo obecního úřadu (Pragerová, Sirotková, 2020).

Žadatel o psa by se při jednání s výcvikovou organizací měl zaměřit také na pravidla a možnosti vrácení psa, záruční dobu a podmínky odstoupení od smlouvy. Tím máme na mysli také možnosti reklamace, pokud má klient pocit, že jeho zakázka neodpovídá zadanému vstupnímu požadavku. K tomu by nejpravděpodobněji mohlo dojít v případě nespokojenosti s chováním psa, jeho obtížnou zvladatelností a výcvikem (Kavalírová, 2017).

V ideálním případě jsou tyto možnosti jasně uvedeny v kupní či darovací smlouvě a případné nejasnosti jsou upřesněny před jejím podpisem.

Výše zmiňovanou ekonomickou náročnost a nejčastější oblasti, na které jsou finance z pořizovací ceny psa vynaloženy pak blíže specifikuje například výcvikové centrum Helpes:

„Do celkové ceny psa jsou započítány veškeré náklady spojené s jeho přípravou a výcvikem. Od pořízení štěněte či mladého psa, přes jeho výchovu, výživu, veterinární péči a zákroky, hygienu a péči o psa, potravinové doplňky, pomůcky pro výcvik – vybavení a výstroj psa, odměny, hračky, cestovní náklady při výchově a výcviku psa, náklady spojené se zaškolením a návštěvami klienta, předáváním psa a sevciování klienta se psem a náklady na inspekční návštěvy. Dále jsou to náklady na zaměstnance a provozní náklady – energie, poštovné, telekomunikační poplatky, správa, opravy a údržba výcvikového areálu, členství v mezinárodních organizacích, účast na veletrzích, seminářích, konferencích u nás i v zahraničí a vzdělávání zaměstnanců v rámci zvyšování kvality služeb, prezentační akce, vybavení areálu a zaměstnanců apod.“ <https://helppes.cz/psi-pomocnici/casto-kladene-otazky-a-odpovedi/#1567788672279-2fec3d2f-5388>

Přestože tyto počáteční finance ve většině případů bývají uhrazeny třetí stranou, nemusí tomu tak být vždy. Každý žadatel o psa si musí také uvědomit, že s finančními nároky je nutné počítat i do budoucna, ať už se bude jednat o náklady na stravování zvířete (krmivo, jehož množství se bude odvíjet také od plemene psa, jeho velikosti, věku nebo značky granulí a pamlsků) a potravinové doplňky nebo jiné nezbytné vybavení jako vodítko, misky, pelech, hračky atd. Větší finanční obnosy pak vyžaduje také veterinární péče, ať už průběžná nebo akutní, na kterou se již žádné další peněžní příspěvky nevztahují (Kavalírová, 2017).

Jak jsme uvedli v předchozích kapitolách, přístupy k výcviku a klientům se u jednotlivých výcvikových organizací mohou značně lišit. Proto bývá velmi rozmanitá i nabídka poskytování následných služeb a péče o klienty a jejich přiděleného psa, příp. další spolupráce po ukončení výcviku.

Při předávání psa je některým majitelům poskytnuto poradenství v oblasti výživy psa, veterinární péče v blízkosti trvalého bydliště nebo vhodná místa pro odpočinek psa a venčení s případnou možností jej také volně vypustit (tento typ doporučení se nejvíce hodí klientům se zrakovým postižením, kteří vhodnost terénu sami nemohou dostatečně posoudit). Co se týká zmiňovaným výživových doporučení, některé organizace mohou poskytovat dokonce zvýhodněné ceny vybraného krmiva, příp. jeho dovoz ke klientovi (Galetová, 2008; Kavalírová, 2017). Má-li výcvikový subjekt prostory k tomu určené, nabídka následných služeb může být po domluvě rozšířena o hlídání psa po dobu klientovy hospitalizace nebo pobytu v zahraničí (Galetová, 2008).

Mezi souhrnem práv a povinností, které se mohou objevit v darovací smlouvě, jsme uváděli povinnost klientů podstoupit přezkoušení během účasti na nácvikovém pobytu. Často se setkáváme také s organizací dalších společných aktivit, jedno- i vícedenních rekondičních pobytů/soustředění. V rámci nich mohou majitelé psů se speciálním výcvikem sdílet své zkušenosti, zkusit nové dovednosti či různé kynologické sporty (Kavalírová, 2017; Pragerová, Sirotková, 2020).

Nácvikové pobyty často slouží i pro konzultace problémových situací, se kterými se klient často potýká a sám si s nimi nedokáže poradit. Pracovníci výcvikového centra tak mají v rámci těchto dní možnost náročné situace rozebrat více dopodrobna a dostat se k jejich skutečné podstatě. Následně probíhá jejich umělá modelace a testování možných východisek (Pragerová, Sirotková, 2020). Pakliže je výcvikový subjekt součástí registrovaných poskytovatelů sociálních služeb, lze od něho očekávat primární zaměření aktivit za účelem odborného sociální poradenství, sociálně aktivizačních služeb a sociální rehabilitace (Kavalírová, 2017).

Sociální a kynologická systematická podpora klienta a jeho rodiny je nesmírně důležitá po celou dobu aktivní služby pomáhajícího psa. S problematikou osob se zdravotním postižením jistě souvisí také zaměření na psychickou stránku osobnosti (změny zdravotního stavu, finanční nejistota atd.), na kterou i pes může specificky reagovat. Pokud není v kompetencích výcvikové organizace klientovi pomoci, je velmi dobré, pokud se jej alespoň pokusí odkázat na jinou vhodnou službu, kterou by mohl využít a zlepšit tak svoji nepříznivou situaci.

Roli podpory a spolupráce dalších rodinných příslušníků, její důležitost a doporučení pro nastavení pravidel při pořízení psa se speciálním výcvikem do společné domácnosti více rozebereme v následující kapitole.

4 Klient a jeho rodina

Po ukončení řádného výcviku je pes určený k pomoci předán do rukou majitele se zdravotním postižením. Obě strany společně uzavřely smlouvu o vzájemných právech a povinnostech, která mimo jiné stanovuje i možnosti další spolupráce. V následujícím textu bychom se proto chtěli krátce věnovat právě této podpoře držitelů vodicích a asistenčních psů v rámci činné služby a následně blíže rozebrat i další aspekty této nové životní situace, jako jsou některé benefity a možné nástrahy vlastnictví psa se speciálním výcvikem.

Kavalírová (2017) popisuje, že úspěšným složením závěrečné zkoušky a získáním statusu asistenčního či vodicího psa začíná jeho činná služba. Předpokladem této doby je nejčastěji horizont pěti až devíti let, kdy je pes v dostatečné fyzické a zdravotní kondici, a tudíž může být svému majiteli dostatečně nápomocný v potřebných životních oblastech. Autorka také dále uvádí, že nárok na podání žádosti o nového vodicího psa vzniká osobě se zrakovým postižením již po pěti letech aktivní služby stávajícího psa, ovšem jeho uplatnění obvykle není tak brzy potřeba. V prvních společně strávených měsících se všechny náležitosti společného soužití teprve naplno projevují. Zvíře a jeho majitel budují vzájemný důvěrný vztah a jejich režim by se měl pomalu ustalovat. Zodpovědná péče o pomáhajícího psa totiž zahrnuje také dodržování návyků psa v oblasti krmení a venčení. V rozvrhu dne by se zvířeti měl také vyčlenit čas na hru a klidné místo na řádný odpočinek a regeneraci sil.

V průběhu let pes nabírá potřebné zkušenosti, které mu pomáhají zdokonalovat i jeho schopnosti soustředit se na svou práci třeba i v náročnějším rušném prostředí. Jako jeho nejproduktivnější léta pak bývá považován věk mezi třetím a sedmým rokem života, kdy dosahuje také nejlepší mentální a fyzické kondice (Kavalírová, 2017).

V případě, že osoba se zdravotním postižením žije s dalšími členy rodiny, předpokládá se i jejich pozitivní postoj ke skutečnosti pořízení psa do společné domácnosti a určitého podílu v péči o něj. Přítomnost těchto rodinných příslušníků se velmi cení během celého výcvikového a předávacího procesu. Jen tak mohou být jejich požadavky na dovednosti psa, na základě důkladného zvážení, aplikovány do praxe. Zásady výcviku i péče o psa by následně měly být všemi členy vedeny jednotně.

Další podmínkou úspěšného soužití je domluva na tom, kde se pes v rámci společných prostor může pohybovat a kde nikoliv. Držitel pomáhajícího psa musí brát ohledy také na potřeby ostatních a po zvířeti je důsledně vyžadovat. Zvýšeny jsou totiž i potřeby na úklid

a hygienu ve společných prostorách, neboť většina psů po bytě zanechává mnoho chlupů a další nepořádek z venku zachycený na tlapkách a srsti.

V neposlední řadě by rodina měla respektovat přání hlavního majitele psa týkající se jejího chování vůči zvířeti. Tím máme na mysli především takového, které by mohlo mít nežádoucí vliv na výkon psa a kvalitu odvedené práce (např. dokrmování nevhodnými pamlsky, nadměrné množství doteků). V případě, že se o psa během dne musí postarat i někdo jiný než jeho „hlavní pán“, měli bychom se ujistit, že pes tuto osobu do jisté míry respektuje a uposlechne jejího povelu i v krizové situaci (Kavalírová, 2017).

Za nezbytné dále považujeme klienta při procesu předávání informovat o nutnosti pravidelného opakování a nácviku dovedností pomáhajícího psa, jež se mu výcviková organizace během několika náročných měsíců snažila vštípit. Kromě základní poslušnosti je potřeba se zaměřit i na méně časté situace, se kterými se sice možná zvíře nemá možnost setkat v každodenním provozu, ale pro bezpečnost jeho majitele jsou zásadní. Pouze opakováním cviku je totiž pes schopen zpracovat ucelený koncept povelu nebo jiného zadaného požadavku. Někdy je potřeba zařadit povely i zcela nové, které zdravotní stav a nově vzniklé potřeby jeho majitele aktuálně vyžadují (Kavalírová, 2017; Tvrdá, 2020).

Ve výše uvedeném textu jsme se soustředili na počátky aktivní služby psa se speciálním výcvikem, který byl předán svému majiteli. Pokud tyto poznatky shrneme, můžeme říci, že postupné budování vztahu a nastavení pravidel je pro dlouhodobou fungující spolupráci jak mezi samotným psem a jeho majitelem, tak mezi všemi členy jedné domácnosti nezbytné. O tom, na co dalšího by výcvikové organizace měli své klienty při předávání psa upozorňovat, čtenáře seznámíme v následujícím textu.

4.1 Přínos a možné nástrahy vlastnictví psa se speciálním výcvikem

Při podávání žádosti o pomáhajícího psa často žadatel zaměřuje svou pozornost a uvědomuje si především jeho benefity, kterými by jeho získání mohlo obohatit aktuální životní situaci. V této počáteční euforii pak ale mnohdy bývá přehlížena realistická stránka věci, tedy to, že je pes závazkem na následujících několik let, a s tím i potenciální nevýhody či bariéry, které mohou nastat. V následujícím textu se seznámíme s nejčastějšími výhodami a nevýhodami, které může život se psem se speciálním výcvikem přinášet.

Pragerová a Sirotková (2020) uvádějí hned několik situací, se kterými se odborníci v praxi poměrně často setkávají především pokud se jedná o asistenčního psa a jde o spolupráci s celými žadatelskými rodinami. Přestože jsou tito žadatelé upozorňováni na všechny z nich, autorky je považují za nutné opakovat i v průběhu spolupráce a po předání psa do rodiny:

- Asistenční pes bývá často nadměrně zatěžován. Přestože není lidskou bytostí, je stále živým tvorem, má své potřeby a limity a nárok na aktivní i pasivní odpočinek.
- V souvislosti s předchozím bodem pak doplňujeme, že asistenční pes pro dítě není hračkou ani chůvou a do určitého věku je dobré mít nad psem spolupracujícím s dětmi pravidelný dohled.
- Pes je závazkem, který bude s jistotou zasahovat do mnoha životních sfér (např. studium, pracovní i osobní život celé rodiny) v několika následujících letech, proto by jeho pořízení rozhodně nemělo být impulzivním rozhodnutím. Ovlivněna totiž bude také ekonomická stránka rodiny.
- Vodící i asistenční psi jsou označeni služební dečkou případně postrojem, který má signalizační funkci i pro veřejnost. Obvykle na něm bývá označena výcviková organizace a také účel výcviku psa. Proto i handicap, který dříve nebyl okolním viděn na první pohled (např. sluchové postižení, poruchy autistického spektra nebo záchvatová onemocnění) nyní bude nápadný. Je tedy potřeba, aby byla rodina ve fázi plného přijetí skutečnosti o zdravotním postižení jejího člena. Na druhou stranu se tak i lze vyvarovat tomu, kdy je např. dítě s poruchou autistického spektra považováno jen za nevychované a zlé z důvodu nepřiměřených projevů chování.
- Přítomnost asistenčního psa může ve veřejném prostoru vyvolávat různé reakce. Interakci okolí s jeho majitelem to může pozitivně ovlivnit a cizí lidé mohou být otevřenější navázání kontaktu. Na druhou stranu je potřeba respektovat to, že pes pracuje a nadměrné zaměření na něho mnoha lidmi jej může příliš vyrušovat, a tím jeho výkon asistence či vedení v terénu ovlivnit (Pragerová, Sirotková, 2020).

Prokazatelně pozitivní změny na psychiku a sociální sféru majitelů asistenčních psů popisuje ve své studii také Crowe a kol. (2019). Zaměřuje se především na zkušenosti rodin adolescentů s vývojovými poruchami. Asistenční pes byl často uváděn jako prostředek, díky kterému došlo ke zlepšení nálady, pozornosti nebo motivace a snižování frekvence úzkostných stavů u těchto zmiňovaných osob. Zaznamenali také zvýšení sociálních interakcí včetně letmých úsměvů, přátelských pohledů a navazování konverzací se zcela novými lidmi

z důvodu přítomnosti psa. Díky těmto změnám také v mnohých případech klesla míra rodičovského stresu a navýšila se tak celková rodinná pohoda.

Gúrová (2016) předešlé autory doplňuje o poznatky na poli majitelů vodících psů, kteří se, kromě některých z výše uvedených, mohou potýkat i s dalšími specifiky. Autorka dále také zmiňuje, že to, co někteří majitelé psů se speciálním výcvikem mohou považovat za benefit, jiní vidí jako negativní stránku věci. Velký vliv na toto vnímání pak má především individuální situace klienta a později jeho pohled na okolí postupným nabýváním vlastních zkušeností.

Jak jsme uvedli již dříve, žádost o přidělení vodícího psa je mimo jiné podmíněna také užíváním bílé hole, a to z důvodu předpokladu zvládnuté základní orientace a samostatného pohybu po známých trasách. Tato dovednost je v mnohých případech potřeba přímo názorně demonstrovat za přítomnosti pracovníka vybrané výcvikové organizace.

Jak by se někteří mohli mylně domnívat, vodící pes není schopen samostatně rozpoznat, kdy je či není možné přejít ulici na semaforech nebo zda má tramvaj, která právě přijela požadované číslo vozu. Povel k pohybu musí vždy zadat jeho vodič.

Úkolem vodícího psa je především upozorňovat na překážky v cestě nacházející se ve výšce od pasu nahoru (např. trubky z lešení zasahující do chodníku, odpadkové koše, otevřená okna či dveře atd.) nebo při chůzi v terénu zaregistrovat a vyhnout se neobvyklým či jinak nepřehledným překážkám (např. špatně značený nebo nikterak neoznačený výkop, letní venkovní zahrádky restaurací, dav lidí atd.). Díky tomu zajišťuje svému jeho majiteli se zrakovým postižením větší pocit jistoty a bezpečí, který tak může vést k celkovému urychlení chůze, aktivnějšímu stylu života a samostatnosti. Významným benefitem pro osoby se zrakovým deficitem je pak ve venkovním i domácím prostředí nalezení nebo podání spadlých předmětů na zem.

Pokud budeme hovořit o poslušnosti psa, tak i přes přísný poměrně dlouhý výcvik může vodící pes, především zpočátku soužití s novým majitelem, zkoušet hranice svého chování. Proto je pro ten nejlépe fungující vztah důležité přistupovat ke psu nejen vlídně a přátelsky, ale také dodržovat zásady důslednosti. I kratší pravidelná cvičení mohou zásadně pomoci psa dlouhodobě udržovat v dobré pracovní a fyzické kondici.

Je důležité zmínit, že v dnešní době je na trhu již mnoho center a výcvikových škol se zaměřením na vodící a asistenční psy. Vzhledem k nákladnosti celého procesu je bezpochyby vhodné se dobře informovat o kvalitě a případných ohlasech na konkurenční organizace

(Gůrová, 2016; Kavalírová, 2017). Podrobněji jsme téma výběru výcvikových center rozvedli již v rámci třetí kapitoly.

Ve výše uvedeném textu jsme se více zaměřili na časté situace, se kterými se noví majitelé asistenčních a vodících psů mohou v praxi setkat. Máme za to, že tyto benefity i nástrahy spojené s vlastnictvím psa by žadatel již od počátku celého procesu měl brát v potaz a pravidelně si je připomínat, aby nedocházelo ke zbytečným nepříjemnostem. V následující podkapitole pak více rozebereme specifika klientů v dětském věku a jejich rodiny při spolupráci s výcvikovým subjektem.

4.1.1 Klient v dětském věku

Pokud se rozhoduje rodina, že má pro své dítě zájem pořídit asistenčního psa, měla by se také připravit na to, že jeho reakce nemusí být vždy jen pozitivní. V některých případech se totiž můžeme setkat s reakcí velmi neutrální až nulovou, případně také s tou velmi negativní.

S pozitivní reakcí se nejčastěji setkáváme, pokud dítě o setkání se psem dopředu ví (dokázalo tuto informaci náležitě zpracovat) a již do prvního kontaktu tak vstupuje s pozitivními emocemi, aktivně si jej všímá, interaguje s ním nebo o něm alespoň hovoří s dalšími osobami. Dobrým vzorem je pro dítě chování jeho zákonného zástupce. Vzhledem k tomu, že rodič zná své dítě nejlépe, může pracovníkům výcvikových center některé reakce a emoce dítěte lépe vyjasnit, aby se případná nejistota dítěte v nové situaci co nejvíce eliminovala (Pragerová, Sirotková, 2020).

Jak jsme uvedli již dříve, asistenční psi mají různé cílové skupiny. Pokud jde o dětskou klientelu, rádi bychom zmínili časté pozitivní změny v sociální oblasti u dětí s poruchami autistického spektra. Navazování sociálních vztahů a začleňování do kolektivů bývá pro dítě s touto diagnózou obtížné již od raného věku. Chování ostatních je pro něho obvykle těžko srozumitelné, a proto mnohdy bývá vyčleňováno z běžných aktivit. V přítomnosti asistenčního psa je tomu však často naopak. S takovým zvířetem není výjimkou navázání přátelského až velmi blízkého vztahu, který může zahrnovat i zájem o fyzický kontakt (hlazení psa nebo objímání) nebo vyšší míru projevení empatie, kterou vůči ostatním lidem nejsou schopni v takové míře vyjádřit. Může se projevit také větší zájem o nastavení funkční komunikace z důvodu zadávání psu výchovných povelů a následných odměn. Postupem času je také možné podporovat zájem dítěte o péči o psa. Takové činnosti mohou mít však i další

přesahy např. do oblastí samoobsluhy a větší samostatnosti dítěte (<https://helppes.cz/psi-pomocnici/psi-pomocnici-pro/>).

Výše jsme si představili v podstatě ideální situaci, která však ne vždy nastane. Mnohdy se zpočátku můžeme setkat s neutrální reakcí, ať už z důvodu studu nebo nejistoty chování a dovedností psa. V takových případech nenecháváme psa volně se pohybovat po prostoru, ale lze zvolit větší vzdálenost od dítěte, kde mu můžeme představit a demonstrovat možnosti kontaktu. Zároveň je rodiče někdy potřeba upozornit, že kontaktních nácviků bývá nutné v určitém intervalu provést více a do žádné z těchto aktivit by dítě nikdy nemělo být nucené.

I přes informování dítěte v předstihu o schůzce se psem se můžeme setkat i s jeho negativní reakcí. Nejčastějším důvodem je strach z hlasitého štěkání nebo obavy z pokousání. Negativní emoce však může vyvolat i odpor ke slintání zvířete nebo jeho línající srsti. S těmito emocemi a strachem lze v čase pracovat, nikdy je však nesmíme zlehčovat. Zásadním pilířem je proto vybudování důvěry (Pragerová, Sirotková, 2020).

Specifika klientů se zdravotním postižením, zvláště pak v dětském věku, se také mohou týkat oblastí jako osobité hlasové projevy (nejčastěji osoby s mentálním nebo kombinovaným postižením), různá škála spasticity lidského těla (tělesné postižení) související i s prudkými nenadálými pohyby, netradiční aktivity nebo netradiční způsob alternativní či augmentativní komunikace (Pragerová, Sirotková, 2020).

Jak můžeme z textu odvodit, dítě při setkání se psem reaguje mnoha způsoby. Z výše uvedených důvodů se domníváme, že by příprava psa měla již od počátku výcviku zahrnovat specifika dítěte (včetně přípravy na jeho verbální projevy) a pokud možno také pravidelná setkávání. Jen tak lze výběr psa přizpůsobit reakčním mechanismům budoucího majitele a fungování s ním, případně s klientskou rodinou, a vytvořit tak dobré předpoklady k jejich úspěšnému soužití.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

5 Cíle práce a stanovení hypotéz

V návaznosti na teoretické znalosti uvedené první části práce jsme stanovili následující cíle práce. Hlavním cílem je zjistit, jaké přínosy a další důsledky představuje pro osobu se zdravotním postižením přítomnost psa v jejím každodenním životě.

Dílčí cíle byly zvoleny následovně

- Zmapovat náročnost žadatelského procesu z pohledu osob se zdravotním postižením.
- Zjistit možné nevýhody a bariéry, se kterými se soužití se psem pro dotazované osoby může pojít.
- Zjistit aktivity, které by držitelé pomáhajícího psa ocenili (rádi zařadili do svého programu) a mohly by být podnětem pro výcviková centra či jiné organizace zabývající se danou problematikou.

Stanovení hypotéz

Hypotéza č. 1

Klienti výcvikovému subjektu často zadávají speciální požadavky na dovednosti psa a v průběhu času je nutné psa učit i novým cvikům z důvodu stárnutí klienta a změn v jeho zdravotním stavu.

Hypotéza č. 2

Veřejnost je dobře informována o fungování psa se speciálním výcvikem a bez svolení jeho majitele s ním neinteraguje.

6 Metoda výzkumného šetření

K výzkumnému šetření byla použita kvantitativní metoda dotazníku. Jedná se o jednu z nejvyžívanějších metod, která má podobu psaného souboru předem pečlivě promyšlených a logicky formulovaných otázek. Dotazované osoby na ně poté odpovídají v písemné formě.

Jednou z hlavních výhod dotazníkového šetření je poměrně snadný a rychlý sběr dat i jejich následná administrace. Primárně je tedy určen k hromadnému získávání informací od velkého množství respondentů, kteří zůstávají v anonymitě, za krátký čas a malé náklady. Na rozdíl od jiných metod však klade vyšší nároky na ochotu respondenta odpovědět na všechny položené otázky. Dále je také nutné počítat s jistou mírou subjektivity sesbíraných odpovědí (Chráska, 2016; Skutil a kol., 2011).

Skutil a kol. (2011) uvádí, že nejvyšší návratnost lze očekávat po osobním zadání dotazníku a přímém kontaktu výzkumníka s respondenty. Další formy, poštovní nebo emailová komunikace, jsou méně efektivní.

Pro účely této diplomové práce jsme zvolili online formu dotazníku. Naše cílová skupina je poměrně rozmanitá a v malém časovém horizontu ji lze jen obtížně zastihnout ve větším počtu osob na jednom místě. Z tohoto důvodu považujeme za nejjednodušší a nejefektivnější dotazník rozšířit v online prostředí.

6.1 Zpracování dat

Dotazníkové šetření probíhalo v průběhu měsíce října a listopadu 2023. Zaměřovalo se na majitele psů se speciálním výcvikem a jejich zkušenosti. Dotazník s prosbou o účast byl rozeslán prostřednictvím emailové komunikace některým výcvikovým organizacím a dalším subjektům, které se zaměřují na naši cílovou skupinu. Oslovenými subjekty byl na základě uvážení vedoucího pracovníka rozeslán mezi klienty. Některé fyzické osoby byly s prosbou o součinnost také individuálně osloveny prostřednictvím platformy Facebook. Respondenti měli na výběr vyplnění dotazníku prostřednictvím webové platformy Survio nebo vyznačením odpovědi v dokumentu Microsoft Word 2010.

Ve výsledné podobě dotazník obsahoval celkem 16 otázek. První čtyři otázky bychom označili jako identifikační, následovala jedna polouzavřená otázka zaměřená pouze na majitele asistenčního psa a poté tři uzavřené a pět polouzavřených povinných otázek. Dotazník dále obsahoval také 3 otevřené otázky, z nichž jedna byla na uvážení respondenta, zda ji vyplní či nikoliv.

Z celkového počtu 39 navrácených dotazníků byly 2 vyřazeny z důvodu nekompletního, nesrozumitelného či jinak chybného vyplnění. Sesbírané výsledky v rámci našeho výzkumného šetření byly zpracovány a vyhodnoceny v programech Microsoft Excel 2010 a Microsoft Word 2010.

6.2 Prezentace výsledků

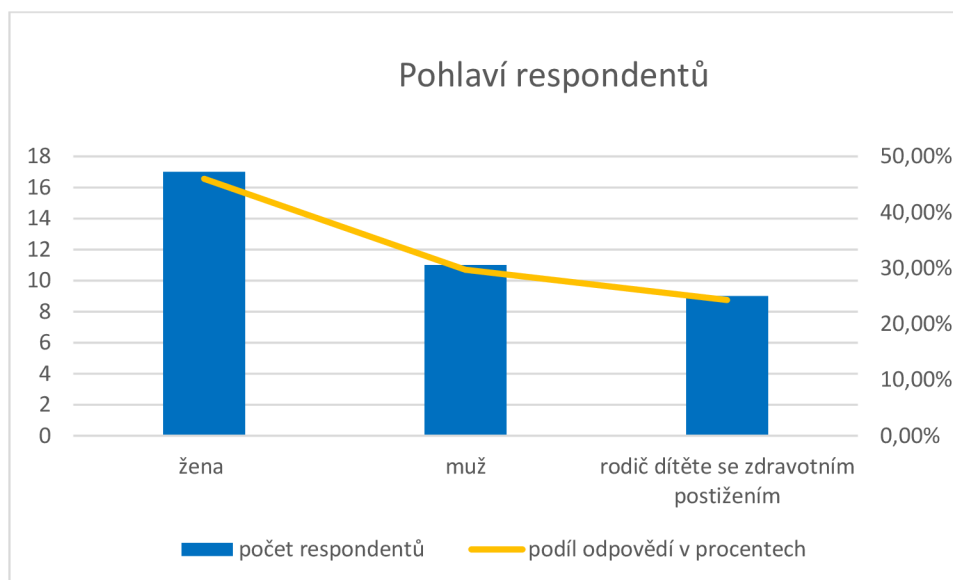
Jak již bylo řečeno výše, výsledky našeho dotazníkového výzkumného šetření byly manuálně zpracovány a vyhodnoceny pomocí programů Microsoft Excel 2010 a Microsoft Word 2010. V rámci těchto programů jsme sesbíraná data přenesli do přehledných tabulek a grafů. Pro snazší čitelnost dat jsme následně číselné hodnoty vyjádřili i procentuálně a zaokrouhlili na jedno desetinné místo.

Otázka č. 1 Jakého jste pohlaví?

Tabulka 1 – Pohlaví respondentů – procentuální vyjádření

Možnosti	Počet respondentů	Podíl odpovědí v procentech
žena	17	46,0 %
muž	11	29,7 %
rodič dítěte se zdravotním postižením	9	24,3 %

Graf 1 – Pohlaví respondentů

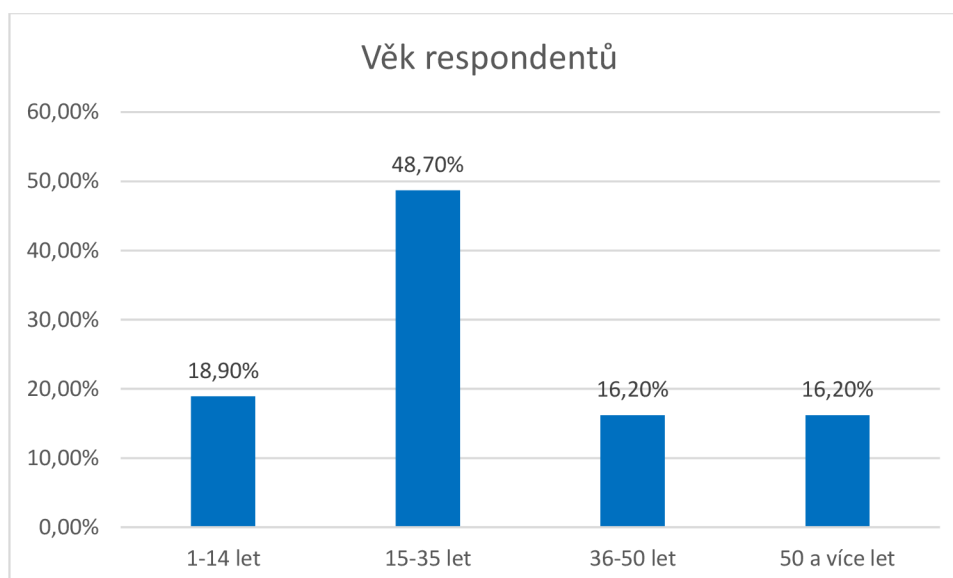
První tabulka a graf nám ukazují podíl zúčastněných žen, mužů a rodičů dětí se zdravotním postižením na dotazníkovém šetření. Z celkového počtu 37 respondentů jsou ženy zastoupeny v 46,0 %, muži ve 29,7 % a rodiče dětí se zdravotním postižením ve 24,3 %.

Otázka č. 2 V jaké věkové kategorii je osoba, které byl pes primárně přidělen?

Tabulka 2 – Věk respondentů – procentuální vyjádření

Možnosti	Počet respondentů	Podíl odpovědí v procentech
1-14 let	7	18,9 %
15-35 let	18	48,7 %
36-50 let	6	16,2 %
50 a více let	6	16,2 %

Graf 2 – Věk respondentů

Dotazníková položka č. 2 se zaměřovala na věk osoby, pro kterou byl pes primárně vycvičen. Nevíce respondentů, tedy celkem 18 (48,7 %), bylo ve věkovém rozmezí 15-35 let. Celkem 7 (18,9 %) respondentů uvedlo, že pes je určen majiteli ve věkové hranici 1-14 let. Shodný počet 6 (16,2 %) respondentů účastnících se dotazníkového šetření byl zastoupen ve věkovém rozmezí 36-50 let věku a 50 a více let.

Otázka č. 3 Do jaké skupiny osob se zdravotním postižením spadá Váš handicap (nebo Vašeho dítěte)?

Tabulka 3 – Zdravotní postižení – procentuální vyjádření

Možnosti	Počet respondentů	Podíl odpovědí v procentech
zrakové postižení	9	24,3 %
sluchové postižení	0	0,0 %
diabetes	0	0,0 %
mentální postižení/PAS	6	16,2 %
záchvatové onemocnění (např. epilepsie)	5	13,5 %
tělesné/kombinované postižení	13	35,1 %
jiné	4	10,9 %

Graf 3 – Zdravotní postižení

Dotazníková položka č. 3 se zabývala typem zdravotního postižení majitelů psa se speciálním výcvikem. V konečném výsledku se nezúčastnil žádný (0,0 %) respondent se sluchovým postižením ani s diabetem. V největším zastoupení bylo 13 (35,1 %) respondentů s tělesným nebo kombinovaným postižením. Následně odpovídalo 9 (24,3 %) respondentů se zrakovým postižením a 6 (16,2 %) respondentů patřících do skupiny osob s mentálním

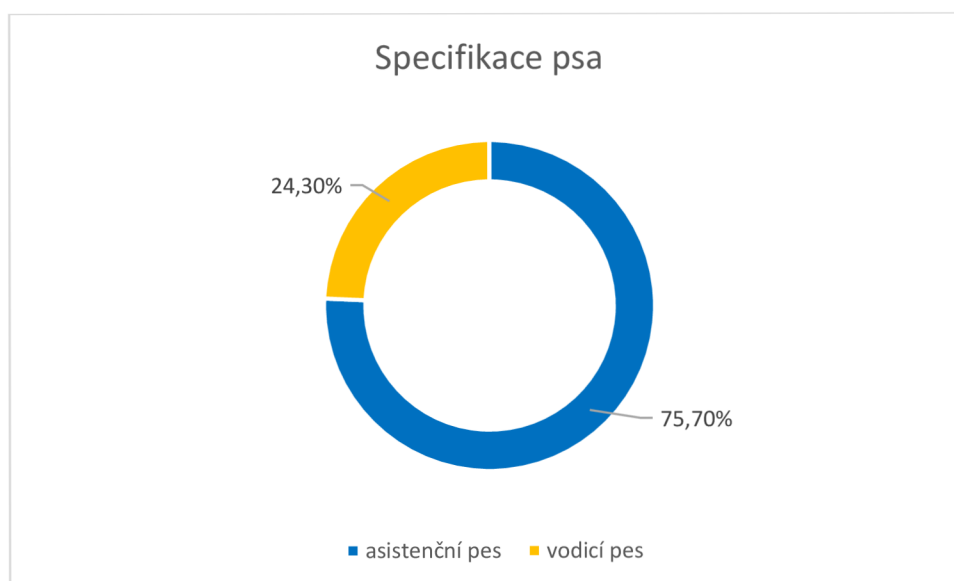
postižením nebo s PAS. Na sběru dat se dále také podílelo 5 (13,5 %) osob se záchvatovým onemocněním a 4 (10,9 %) respondenti uvedli, že důvod jejich potřeby pomáhajícího psa je jiný než námi uvedené možnosti.

Otázka č. 4 Jsem majitelem...

Tabulka 4 – Specifikace psa – procentuální vyjádření

Možnosti	Počet respondentů	Podíl odpovědí v procentech
asistenční pes	28	75,7 %
vodící pes	9	24,3 %

Graf 4 – Specifikace psa

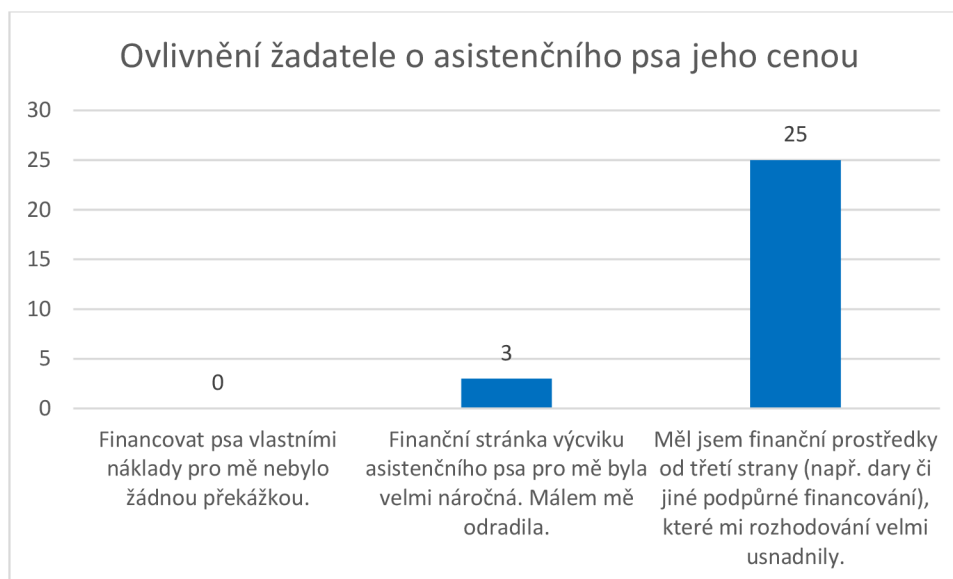
Dotazníková položka č. 4 se zaměřovala na podíl respondentů v rámci našeho šetření na základě, kteří jsou vlastníci asistenčního nebo vodícího psa. Převládající počet, tedy celkem 28 (75,7 %) osob z celkového počtu 37 respondentů bylo majitelem asistenčního psa. Zbýlých 9 (24,3 %) respondentů vlastní vodícího psa.

Otázka č. 5 Do jaké míry Vás při rozhodování o žádosti ovlivňovala pořizovací cena asistenčního psa?

Tabulka 5 – Ovlivnění žadatele o asistenčního psa jeho cenou – procentuální vyjádření

Možnosti	Počet respondentů	Podíl odpovědí v procentech
Financovat psa vlastními náklady pro mě nebylo žádnou překážkou.	0	0,0 %
Finanční stránka výcviku asistenčního psa pro mě byla velmi náročná. Málem mě odradila.	3	10,7 %
Měl jsem finanční prostředky od třetí strany (např. dary či jiné podpůrné financování), které mi rozhodování velmi usnadnily.	25	89,3 %

Graf 5 – Ovlivnění žadatele o asistenčního psa jeho cenou

Z důvodu rozdílného způsobu financování odpovídali na dotazníkovou položku č. 5 pouze majitelé asistenčního psa. Z tabulky i grafu je patrné, že celkem 25 (89,3 %) respondentů z 28, kteří jsou majiteli asistenčního psa, získalo finanční prostředky na jeho pořízení formou daru nebo jiného podpůrného financování, což jim jejich rozhodování velmi usnadnilo. Pouze 3 (10,7 %) respondenti poté uvedli, že finanční stránka výcviku asistenčního psa pro ně byla velmi náročná a málem je odradila. Žádný (0,0 %) z respondentů v konečném

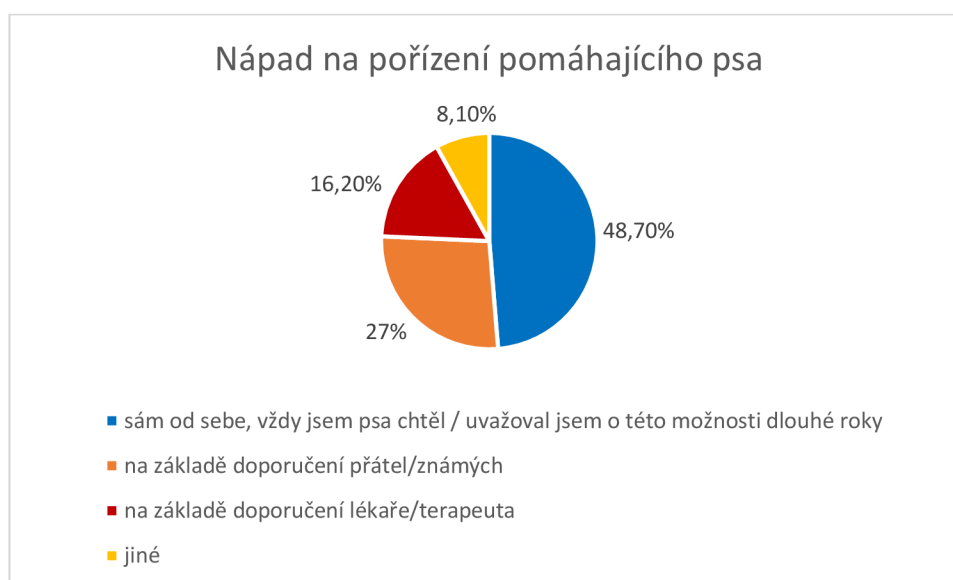
výsledku nevybral dotazníkovou položku, která by znamenala, že financování psa na vlastní náklady pro něho nebylo žádnou překážkou.

Otázka č. 6 O možnosti pořídit psa z důvodu mého handicapu (příp. mého dítěte) jsem začal přemýšlet...

Tabulka 6 – Nápad na pořízení pomáhajícího psa – procentuální vyjádření

Možnosti	Počet respondentů	Podíl odpovědí v procentech
sám od sebe, vždy jsem psa chtěl / uvažoval jsem o této možnosti dlouhé roky	18	48,7 %
na základě doporučení přátel/známých	10	27,0 %
na základě doporučení lékaře/terapeuta	6	16,2 %
jiné	3	8,1 %

Graf 6 – Nápad na pořízení pomáhajícího psa

Dotazníková položka č. 6 zjišťovala, od koho přišel podnět k tomu, aby přemýšleli o pořízení pomáhajícího psa. Téměř polovina (48,7 %) všech respondentů uvedla, že o psu přemýšleli sami dlouhou dobu a nakonec si toto přání splnili. Celkem 27,0 % respondentů

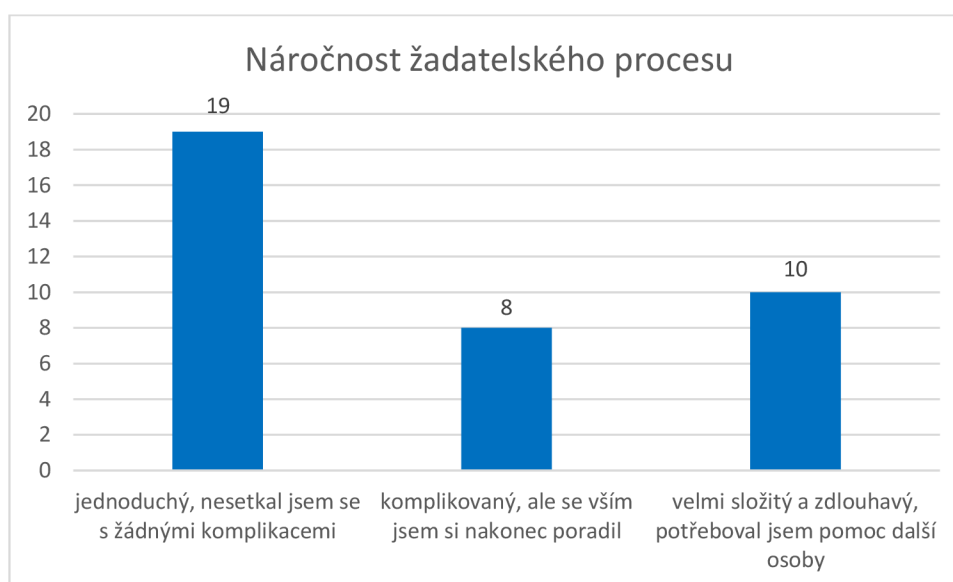
uvedlo, že je k této myšlence přivedli jejich přátelé či známí. O něco méně respondentům (16,2 %) pak psa se speciálním výcvikem doporučil lékař nebo terapeut. Zbývající počet respondentů (8,1 %) pak uvedl jiné důvody k tomuto kroku. Ty byly nejčastěji spojené s rodinnou situací a bytovými podmínkami (pořízení rodinného domu, vlastního bytu), které v daný čas umožnily dostatečný prostor i pro psa.

Otázka č. 7 Proces přidělení psa byl...

Tabulka 7 – Náročnost žadatelského procesu – procentuální vyjádření

Možnosti	Počet respondentů	Podíl odpovědí v procentech
jednoduchý, nesetkal jsem se s žádnými komplikacemi	19	51,4 %
komplikovaný, ale se vším jsem si nakonec poradil	8	21,6 %
velmi složitý a zdlouhavý, potřeboval jsem pomoc další osoby	10	27,0 %

Graf 7 – Náročnost žadatelského procesu

Dotazníková položka č. 7 zjišťovala náročnost žadatelského procesu o přidělení psa se speciálním výcvikem. Za jednoduchý, bez komplikací ho označilo 19 (51,4 %) všech respondentů. Komplikace v průběhu procesu zaznamenalo 8 (21,6 %) respondentů, ale

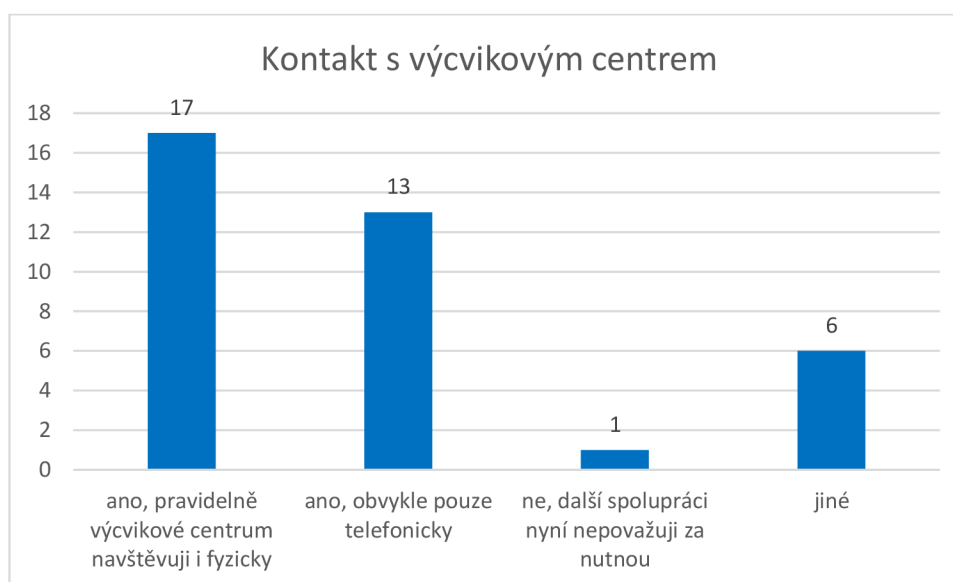
nakonec si dokázali poradit vlastními silami. Jen o dva více, tedy 10 (27,0 %) respondentů pak uvedlo, že žadatelský proces byl pro ně natolik zdlouhavý a složitý, že pro jeho úspěšné dokončení raději vyhledali pomoc další osoby.

Otázka č. 8 Jste s výcvikovým centrem v kontaktu?

Tabulka 8 – Kontakt s výcvikovým centrem – procentuální vyjádření

Možnosti	Počet respondentů	Podíl odpovědí v procentech
ano, pravidelně výcvikové centrum navštěvuji i fyzicky	17	46,0 %
ano, obvykle pouze telefonicky	13	35,1 %
ne, další spolupráci nyní nepovažuji za nutnou	1	2,7 %
jiné	6	16,2 %

Graf 8 – Kontakt s výcvikovým centrem

Dotazníková položka č. 8 se zaměřovala na to, jestli jsou respondenti s výcvikovým subjektem stále v kontaktu, případně jeho frekvenci a způsobu konzultací. Z výše uvedeného grafu i tabulky můžeme vyčíst, že pravidelně výcvikové centrum fyzicky navštěvuje 17 (46,0

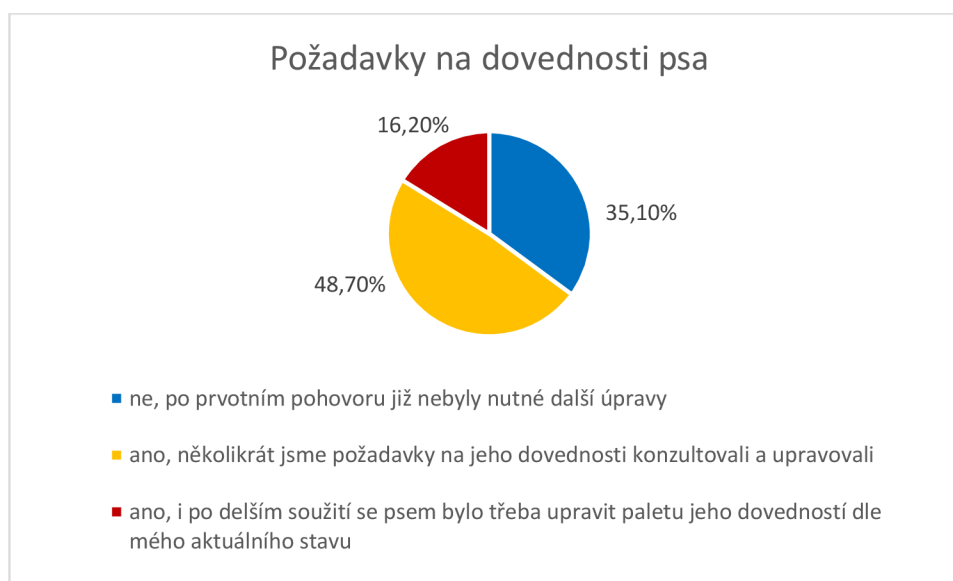
%) všech dotazovaných. Celkem 13 (35,1 %) respondentů pak zůstává v kontaktu pouze telefonicky. Možnost „jiné“ zvolilo 6 (16,2 %) respondentů – odpověď spíše více rozvedli: komunikace přes email a sociální sítě, nácvikové pobyty nebo setkání jednou za čas dle aktuální potřeby. Pouze jedna (2,7 %) z dotazovaných osob pak další spolupráci s výcvikovým centrem nepovažuje za nezbytnou.

Otázka č. 9 Zadávali jste výcvikovému centru speciální požadavky na dovednosti Vašeho psa?

Tabulka 9 – Požadavky na dovednosti psa – procentuální vyjádření

Možnosti	Počet respondentů	Podíl odpovědí v procentech
ne, po prvotním pohovoru již nebyly nutné další úpravy	13	35,1 %
ano, několikrát jsme požadavky na jeho dovednosti konzultovali a upravovali	18	48,7 %
ano, i po delším soužití se psem bylo třeba upravit paletu jeho dovedností dle mého aktuálního stavu	6	16,2 %

Graf 9 – Požadavky na dovednosti psa

Dotazníková položka č. 9 se soustředila na to, zda klienti výcvikovému centru zadávali nějaké speciální požadavky na výcvik psa. S pracovníky výcvikového centra několikrát konzultovalo a upravovalo požadavky na dovednosti psa celkem 18 (48,7 %) respondentů. 6 (16,2 %) osob poté uvedlo, že i po delším společném soužití bylo zapotřebí paletu dovedností psa upravit z důvodu změn jejich zdravotního stavu. Překvapivě pak 13 (35,1 %) respondentů po prvotním pohovoru s výcvikovým subjektem již nepovažovalo za nutné provádět žádné další úpravy ani měnit rozsah dovedností jejich psa.

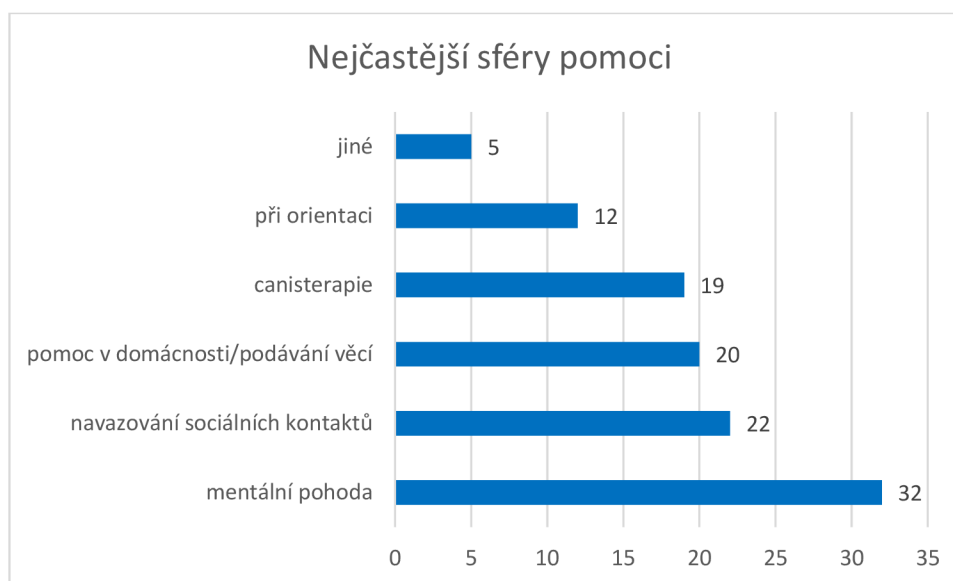
Výše uvedená tabulka a graf jsou podkladem k potvrzení či vyvrácení hypotézy č. 1. Klienti výcvikovému subjektu často zadávají speciální požadavky na dovednosti psa a v průběhu času je nutné psa učit i novým cvikům z důvodu stárnutí klienta a změn v jeho zdravotním stavu.

Otázka č. 10 Pes mi v běžném životě nejčastěji pomáhá...

Tabulka 10 – Nejčastější sféry pomoci – procentuální vyjádření

Možnosti	Počet respondentů	Podíl odpovědí v procentech
mentální pohoda	32	86,5 %
navazování sociálních kontaktů	22	59,5 %
pomoc v domácnosti /podávání věcí	20	54,1 %
canisterapie	19	51,4 %
při orientaci	12	32,4 %
jiné	5	13,5 %

Graf 10 – Nejčastější sféry pomoci

V 10. dotazníkové položce, kde byla možnost výběru více odpovědí, byli respondenti tázáni, v čem jim pes nejvíce pomáhá a zjednodušuje jejich každodenní život. Z tabulky i grafu můžeme vidět, že velká část respondentů, tedy celkem 86,5 % (32) ze všech, uvedla jako důležitý aspekt přispění k jejich mentální pohodě. 22 (59,5 %) respondentů díky psovi lépe navazuje sociální kontakty. Téměř shodný počet 20 (54,1 %) a 19 (51,4 %) respondentů považuje za velký benefit pomoc v domácnosti, zahrnující i podávání předmětů a možnost využití metod canisterapie. 12 (32,4 %) respondentů vnímá přítomnost psa se speciálním výcvikem jako důležitou pro pomoc při orientaci a samostatném pohybu. Odpověď „jiné“ zvolilo 5 (13,5 %) respondentů. Tyto aktivity zahrnovaly upozornění na přicházející záchvat a otočení těla majitele do stabilizované polohy, schopnost dodat jeho majiteli větší pocit sebevědomí, emocionální a fyzické podpory (pocit partnerství).

Otázka č. 11 Více rozved'te předchozí otázku – uveďte jaké jsou největší benefity a oblasti života, které soužití se psem obohacuje.

Dotazníková položka č. 11 dala dotazovaným osobám prostor předchozí otázku ještě více specifikovat. Dobrovolně na ni odpovědělo 28 (75,7 %) z nich. Respondenti uváděli zmírnění průběhu a frekvence kolapsových a záchvatových stavů (příp. tiků v těle), zrychlení chůze a motivace k aktivnímu pohybu (procházky), pozitivní dopady na aktivitu a soustředění dítěte s PAS i dalším zdravotním postižením, tvorba osobního prostoru v místech s větší frekvencí lidí, rozptýlení osoby při depresivních a úzkostných stavech, podpora psychické

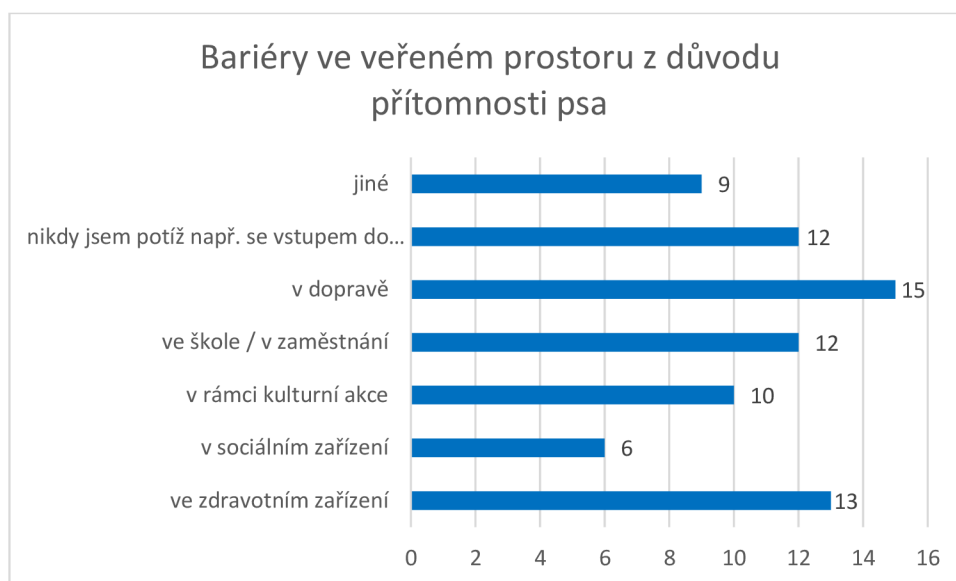
stránky členů rodiny osoby se zdravotním postižením a vstřícnější přístup veřejnosti při jednání s respondentem.

Otázka č. 12 S bariérami ve veřejném prostoru z důvodu přítomnosti psa jsem se setkal...

Tabulka 11 – Bariéry ve veřejném prostoru z důvodu přítomnosti psa – procentuální vyjádření

Možnosti	Počet respondentů	Podíl odpovědí v procentech
ve zdravotním zařízení	13	35,1 %
v sociálním zařízení	6	16,2 %
v rámci kulturní akce	10	27,0 %
ve škole / v zaměstnání	12	32,4 %
v dopravě	15	40,5 %
nikdy jsem potíží např. se vstupem do vnitřních prostor atd. z důvodu přítomnosti psa nezažil	12	32,4 %
jiné	9	24,3 %

Graf 11 – Bariéry ve veřejném prostoru z důvodu přítomnosti psa

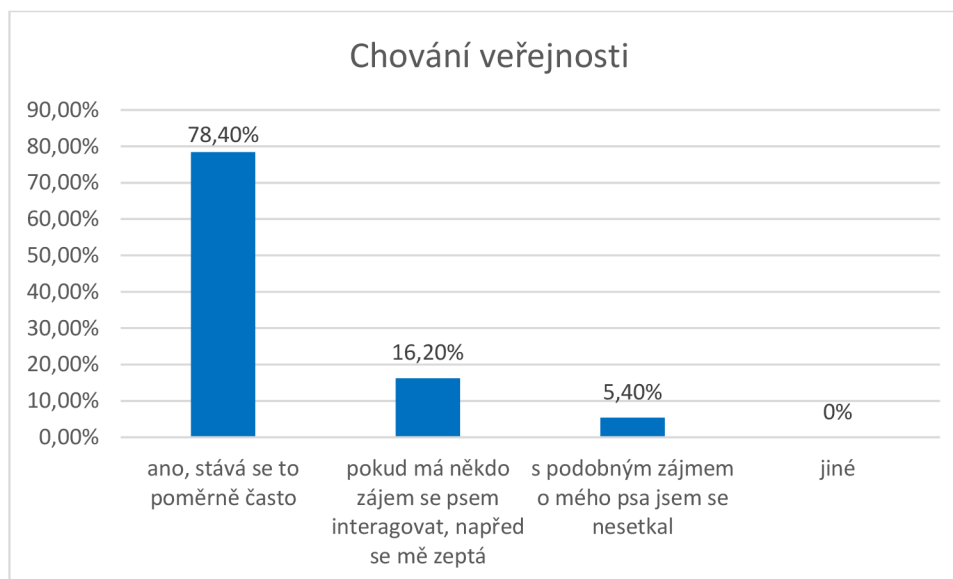
Dotazníková položka č. 12 se zaměřovala na přístupová práva a bariéry ve veřejném prostoru z důvodu přítomnosti psa. Celkem 12 (32,4 %) respondentů uvedlo, že potíže např. se vstupem do vnitřních prostor atd. z důvodu přítomnosti psa nikdy nezažilo. Ostatní zvolili jednu nebo více z dalších odpovědí. Potíže se vstupem do zdravotního zařízení s pomáhajícím psem někdy zažilo celkem 13 (35,1 %) dotazovaných osob. S komplikacemi v dopravě se setkala celkem 15 (40,5 %) oslovených a možnost bariér na půdě školy či v zaměstnání označilo dalších 12 (32,4 %) respondentů. Vstup na kulturní akce za přítomnosti psa pak někdy mělo zkomplikovaný 10 (27,0 %) respondentů. Pouze 6 (16,2 %) dotázaných osob se setkala s potížemi v rámci sociálního zařízení. Možnost „jiné“ zvolilo 9 (24,3 %) respondentů, kteří měli kvůli přítomnosti psa potíže se vstupem do restaurace, supermarketu či obchodního centra.

Otázka č. 13 Všímate si, že by veřejnost bez Vašeho souhlasu se psem komunikovala, dotýkala se ho a rušila ho tak v jeho práci?

Tabulka 12 – Chování veřejnosti – procentuální vyjádření

Možnosti	Počet respondentů	Podíl odpovědí v procentech
ano, stává se to poměrně často	29	78,4 %
pokud má někdo zájem se psem interagovat, napřed se mě zeptá	6	16,2 %
s podobným zájmem o mého psa jsem se nasetkal	2	5,4 %
jiné	0	0,0 %

Graf 12 – Chování veřejnosti

V dotazníkové položce č. 13 nás zajímalo chování veřejnosti a případně její nevhodné chování vůči psovi (dotyky a jiné rušivé projevy pro jeho práci). Celkem 29 (78,4 %) respondentů uvedlo, že se s chováním narušujícím soustředěnou práci psa bohužel setkávají poměrně často, dalších 6 (16,2 %) dále uvedlo, že osoby, které chtějí se psem interagovat, se majitele napřed zeptají na svolení. S popsáním zájmem o psa se speciálním výcvikem se

nesetkali pouze 2 (5,4 %) dotazovaní. Odpověď „jiné“ v tomto případě nebyla zvolena nikým (0,0 %).

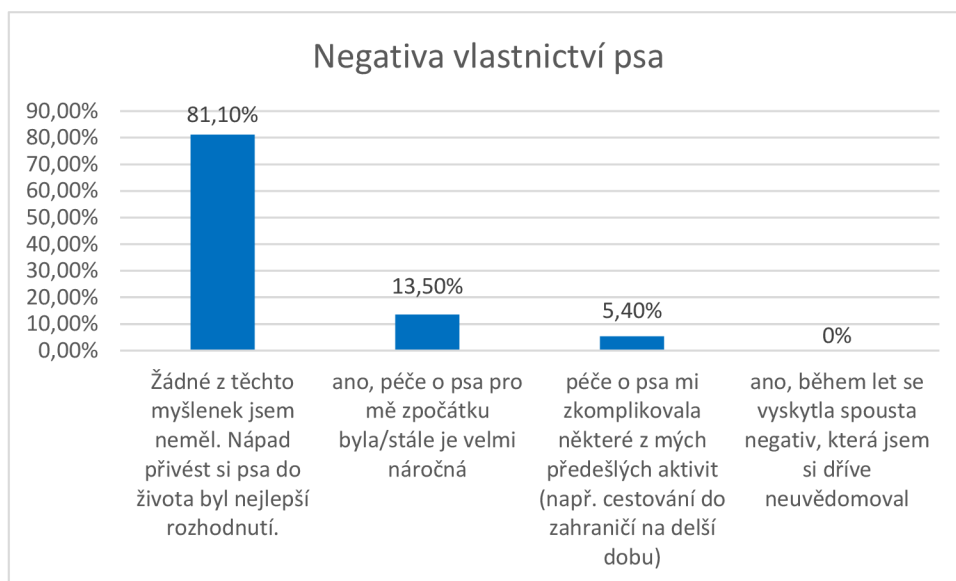
Výše uvedená tabulka a graf je podkladem k potvrzení či vyvrácení hypotézy č. 2 Veřejnost je dobře informována o fungování psa se speciálním výcvikem a bez svolení jeho majitele s ním neinteraguje.

Otázka č. 14 Napadlo Vás někdy, že pořízení psa pro Vás nebylo dobré rozhodnutí?

Tabulka 13 – Negativa vlastnictví psa – procentuální vyjádření

Možnosti	Počet respondentů	Podíl odpovědí v procentech
ano, péče o psa pro mě zpočátku byla/stále je velmi náročná	5	13,5 %
ano, během let se vyskytla spousta negativ, která jsem si dříve neuvědomoval	0	0,0 %
péče o psa mi zkomplikovala některé z mých předešlých aktivit (např. cestování do zahraničí na delší dobu)	2	5,4 %
Žádné z těchto myšlenek jsem neměl. Nápad přivést si psa do života byl nejlepší rozhodnutí.	30	81,1 %

Graf 13 – Negativa vlastnictví psa

V dotazníkové položce č. 14 nás zajímalo, zda respondenti někdy přemýšleli o tom, že pořízení psa se speciálním výcvikem pro ně nebylo dobrým rozhodnutím. Převážná část, tedy 30 (81,1 %) ze všech 37 dotazovaných odpověděla, že žádné z těchto myšlenek nikdy neměla a nápad přivést si psa do života považují za nejlepší rozhodnutí. Pro 5 (13,5 %) respondentů péče o psa zpočátku byla nebo stále je velmi náročná. Pouze 2 (5,4 %) respondenti poté uvedli, že péče o psa jim zkomplikovala jejich některé předešlé aktivity (např. cestování do zahraničí na delší dobu). Možnost „jiné“ neoznačil žádný (0,0 %) respondent.

Otázka č. 15 Uveďte jakoukoli aktivitu, kterou byste rádi se svým psem zařadili a mohla by být podnětem pro výcviková centra či jiné organizace.

V rámci dotazníkové položky č. 15 jsme respondenty požádali o uvedení aktivit, které by se svým psem rádi zařadili do svého programu a mohly by být podnětem pro výcviková centra nebo další organizace věnující se okruhu těchto osob. Celkem 24 (64,9 %) dotazovaných osob by žádné další požadavky na výcvik psa nemělo a jsou naprosto spokojeni. 5 (13,5 %) respondentů uvedlo, že nové nápady a aktivity zkoušejí díky setkávání s dalšími majiteli asistenčních a vodicích psů na organizovaných výcvikových pobytech, a to jim dostačuje.

Odpověď více rozvedlo pouze 8 (21,6 %) oslovených osob – celorepublikové sjednocení povelů psa (krajové odlišnosti); dovést majitele na původní místo (např. po

krátkém odchodu na toaletu); štěknutí psa v případě, že je mezi ním a jeho nevidomým majitelem nějaká překážka (např. plot), které by nevidomé osobě umožnilo situaci lépe pochopit; po přivolání psa nevidomou osobou dotyk čenichem (pes může sedět metr od jeho majitele, který o něm neví); letecká doprava psa; práce v přítomnosti hospodářských zvířat; větší osvěta široké veřejnosti (nevhodné rušivé chování pro psa a jeho majitele); více žadatele upozorňovat na možná negativa (především s ohledem na jeho finanční situaci). Respondenti uvedli také problematiku přístupových práv a neucelenosti systému.

Otázka č. 16 Napadá Vás v souvislosti s asistenčním či vodícím psem něco, co je pro vás stěžejní a já se na to nezeptala?

Dotazníková položka č. 16 předchozí dala respondentům možnost doplnit okruhy a souvislosti s vlastnictvím vodícího a asistenčního psa, na které jsme se v rámci našich otázek nezaměřili a oni by je považovali za důležité doplnit. Celkem 22 (59,5 %) respondentů další doplňující témata nenapadala. Ostatní uváděli následující – finanční náklady na zdravotní komplikace psa a další veterinární péči; nepřátelské reakce veřejnosti na osobu s postižením vlastníci psa; předchozí počet asistenčních nebo vodících psů; (ne)naplněná očekávání po pořízení psa / skutečné využití asistenčního psa osobou se zdravotním postižením – jedna z respondentek uvedla, že pes má pro rodinu význam hlavně v mentální podpoře jejích členů. Dítě, pro které byl asistenční pes původně pořizován, se ho sice nestraní, ale ani jej nevyhledává.

7 Diskuze

Pes se speciálním výcvikem plní v životě osoby se zdravotním postižením mnoho zásadních rolí. Je jejím asistentem, přítelem i členem domácnosti. Výzkumný cíl byl naplněn. V rámci diplomové práce jsme zmapovali, jaké přínosy a další důsledky představuje pro osobu se zdravotním postižením přítomnost psa v jejím každodenním životě.

Na základě dotazníkového šetření se nám podařilo sesbírat data od 37 respondentů. Nejvíce z nich (18,7 %) bylo zastoupeno ve věkové kategorii 15-35 let, dále pak 18,9 % respondentů uvedlo věk 1-14 let a shodný počet šesti (16,2 %) respondentů byl ve věku 36-50 let a 50 a více let. Osoby, pro které je pes se speciálním výcvikem primárně určen, byli nositeli různých typů zdravotního postižení. 35,1 % respondentů bylo s tělesným nebo kombinovaným postižením, dále se zúčastnilo 24,3 % respondentů se zrakovým postižením a 16,2 % respondentů patřících do skupiny osob s mentálním postižením nebo s PAS. Dotazník také vyplnilo 13,5 % osob se záchvatovým onemocněním a 10,9 % respondentů mělo jiný důvod, proč zažádali o pomáhajícího psa. Respondenti se sluchovým postižením ani s diabetem se našeho výzkumu nezúčastnili.

Data byla z 24,3 % sesbíraná od majitelů vodícího psa, ve větším poměru (75,7 %) se zúčastnili majitelé asistenčního psa. Vzhledem k tomu, že financování asistenčních psů dosud není legislativně ukotveno, tato druhá, větší skupina respondentů, byla dotazována na ovlivnění jejich rozhodnutí pro zažádání o psa vyšší ceny. 89,3 % respondentů využilo možnosti podpůrného financování či darů od třetích stran a pouze 10,7 % uvedlo, že tato cena pro ně představovala velkou finanční zátěž a málem je odradila. Přestože jsme z různých zdrojů měli informace, že v dnešní době jsou možnosti podpůrného financování velmi rozmanité, počet majitelů asistenčního psa, kteří tuto možnost mohli využít, nás příjemně překvapil. Žádný z majitelů asistenčního psa pak neuvedl, že případné financování tohoto psa na vlastní náklady by pro něho nebylo překážkou.

Podnět, který přiměl respondenty k pořízení psa se speciálním výcvikem, dali 27,0 % respondentům jejich přátelé či známí. U 16,2 % respondentů tento krok doporučil jejich lékař či terapeut. U necelé poloviny (48,7 %) respondentů pak pořízení psa byl jejich vlastním nápadem, který zvažovali delší dobu. Pořízení psa můžeme označit za velké životní rozhodnutí. Vzhledem k tomu, že odpovědnost za pomáhajícího psa bude ležet jen na jeho majiteli, a tudíž ho nejvíce ovlivní, považujeme za nesmírně důležité, aby žadatel ke psům již

delší dobu inklinoval a pečlivě zvážil všechny možné důsledky. Poslední část (8,1 %) dotazovaných osob uvedla, že měli jiné individuální důvody, které toto rozhodnutí podpořily.

První parciální cíl, tedy zjištění náročnosti žadatelského procesu z pohledu osob se zdravotním postižením, nám blíže specifikuje graf a tabulka náležící k sedmé otázce. Respondenti měli na výběr několik možností. Nejvyšší počet (51,4 %) z nich tento proces považuje za jednoduchý a v jeho průběhu se neseťkal s žádnými komplikacemi. Další skupina respondentů jej považuje za komplikovaný, ale nakonec jej samostatně zvládli (21,6 %) a pro 27,0 % byl natolik složitý a zdlouhavý, že potřebovali pomoc další osoby. Poměr osob, který považuje proces jednoduchý (19 osob), nebo naopak komplikovaný (celkem 18 osob), je tedy ve výsledném součtu téměř shodný. Z tohoto výsledku předpokládáme, že odpověď na tuto otázku je až příliš zatížena subjektivním pohledem dotazovaných osob a nelze se ani k jedné straně jednoznačně přiklonit.

Na udržování kontaktu s výcvikovým subjektem jsme se zaměřovali v rámci 8. dotazníkové položky. Pouze s telefonickými konzultacemi si obvykle vystačí 35,1 % respondentů, i fyzicky pak pravidelně navštěvuje výcvikové centrum celkem 46 % dotazovaných osob. Dalších 16,2 % respondentů odpověď více rozvedlo a uvedlo jiné způsoby komunikace jako sociální síť, email a účast na nácvikových pobytech. Jen jeden respondent nepovažuje další spolupráci za nezbytnou a s výcvikovým centrem kontakt neudrhuje. Tyto rozdíly v odpovědích primárně přisuzujeme různé míře závažnosti problému klienta se psem (rychlá telefonická konzultace může být v mnohých případech dostačující) a rozmanité nabídce služeb, kterou si výcvikový subjekt volí sám.

Další položka ověřovala hypotézu H1: Klienti výcvikovému subjektu často zadávají speciální požadavky na dovednosti psa a v průběhu času je nutné psa učit i novým cvikům, z důvodu stárnutí klienta a změn v jeho zdravotním stavu.

Tato hypotéza byla v rámci výzkumného šetření potvrzena. Respondenti častěji uváděli, že požadavky na dovednosti psa během výcviku několikrát konzultovali a upravovali (18,7 %) a následně 16,2 % respondentů i po delším soužití se psem považovalo za nutné paletu dovedností upravit, z důvodu změn ve zdravotním stavu. Důvodem k tomu může být progresivní charakter zdravotního postižení, ale i další vlivy působící jak na psa, tak jeho majitele. Ty si žadatel zpočátku ani nemusí uvědomovat. Pouze 35,1 % dotazovaných osob po prvotním pohovoru s pracovníkem výcvikového centra další úpravy ve výcviku psa nepotřebovalo.

Životní sféry a možnosti toho, čím pes osobě se zdravotním postižením může pomoci, se zdají být pestré. Největší počet (86,5 %) respondentů díky přítomnosti psa pociťuje především větší mentální pohodu. Domníváme se, že i to má podíl na další velmi frekventovaně vybrané položce, kterou je navazování sociálních kontaktů. Tuto odpověď uvedlo 59,5 % respondentů. Dále velký počet dotazovaných osob, tedy 54,1 % a 51,4 % z celkového počtu, využívá pomoc psa v domácnosti a ke canisterapii. Psa se speciálním výcvikem jako benefit pro lepší orientaci ve venkovním prostředí vnímá celkem 32,4 % respondentů. Z toho vyplývá, že nejen majitelé vodicích, ale i někteří majitelé asistenčních psů tuto dovednost v běžném životě aktivně využívají. Mezi dalšími aktivitami od 5 (13,5 %) respondentů byla několikrát zmíněna signalizace přicházejícího záchvatu a v případě potřeby uvedení osoby do stabilizované polohy. Respondenti uváděli také benefit v podobě pocitu partnerství a dodání většího sebevědomí v různých situacích.

Dotazníkové položky č. 11, kde mohli respondenti předchozí otázku ještě více rozvést, se zúčastnilo 28 (75,7 %) dotazovaných z 37. Zbýlý počet osob již zřejmě uvedl vše potřebné dříve. Respondenti uváděli aktivity jako zmírnění průběhu a frekvence kolapsových a záchvatových stavů (příp. tiků v těle), zrychlení chůze a motivace k aktivnímu pohybu (procházky), pozitivní dopady na aktivitu a soustředění dítěte s PAS i dalším zdravotním postižením, tvorba osobního prostoru v místech s větší frekvencí lidí, rozptýlení osoby při depresivních a úzkostných stavech, podpora psychické stránky členů rodiny osoby se zdravotním postižením, více vstřícný přístup veřejnosti při jednání s respondentem. Ve všech těchto oblastech pak spatřujeme hlavní spojitost především v pozitivním ovlivnění mentálního nastavení majitele psa, které bylo frekventovaně uváděno v předchozí dotazníkové položce.

Dvanáctá otázka našeho dotazníku reflektuje druhý parciální cíl práce, kterým jsme chtěli zjistit možné nevýhody a bariéry, se kterými se soužití se psem pro dotazované osoby může pojít. Zaměřili jsme se především na přístupová práva i na problematiku vstupu se psem tam, kde to není legislativně ošetřeno, a závisí tedy na rozhodnutí majitele objektu. Se vstupem do vnitřních prostor za přítomnosti psa se speciálním výcvikem nikdy nezažilo obtíže celkem 32,4 % respondentů. Další poté v různé míře uváděli potíže ve zdravotním zařízení (35,1 %), škole a zaměstnání (32,4 %) nebo ve veřejné dopravě (40,5 %). 24,3 % respondentů zmínilo také restaurace, supermarkety či obchodní centra. Tato místa jsou pravděpodobně v nejzastoupenější věkové skupině našich respondentů nejčastěji navštěvovaná. 27 % respondentů pak zažilo potíže se vstupem za přítomnosti psa na kulturní akci. Domníváme se, že na kulturní akce častěji osoby chodí v doprovodu rodiny či známých.

Z tohoto důvodu případnou pomoc může zajistit jejich doprovod. Pořadatelé se mohou rozhodnout pro nepouštění zvířat na podobné akce i z důvodu vyšších frekvencí hlasitosti. Ty pro psa nejsou vhodné z důvodu citlivějšího sluchu. Pouze 24,3 % respondentů pak zažilo bariéry v přístupu do sociálního zařízení. Toto nízké procento můžeme odůvodnit ochotou personálu, ale také věkovou kategorií našich respondentů, která ve větší míře pravděpodobně sociální služby zatím nevyužívá.

Následující položka ověřovala hypotézu H2: Veřejnost je dobře informována o fungování psa se speciálním výcvikem a bez svolení jeho majitele s ním neinteraguje.

Tato hypotéza nebyla v rámci výzkumného šetření potvrzena. Ze zkušeností 6 (16,2 %) respondentů se při potřebě interakce kolemjdoucí napřed zeptá na svolení majitele psa se speciálním výcvikem, mnohem větší počet (78,4 %) dotazovaných osob se s chováním narušujícím soustředěnou práci psa setkává poměrně často. Domníváme se, že osvěta veřejností tedy stále není na dobré úrovni a tito lidé si míru svého rušivého chování ani nemusí uvědomovat. Pouze 2 (5,4 %) dotazovaní se s popsáním chováním nesetkali.

V rámci dotazníkové položky č. 14 nás zajímalo, zda respondenti někdy přemýšleli o tom, že pořízení psa se speciálním výcvikem pro ně nebylo dobrým rozhodnutím. Vzhledem k bariérám ve veřejném prostoru, které respondenti uvedli v dotazníkové položce č. 12, nás překvapilo, že převážná většina (81,1 %) z nich žádné z těchto myšlenek nikdy neměla a nápad přivést si psa do života považují za nejlepší rozhodnutí. Pozitivním výsledkem je, že přínos přítomnosti psa v životě takto výrazně vnímá více než polovina dotazovaných osob. Tato odpověď může mít opět souvislost i s benefity psa pro jeho majitele, uvedenými v desáté dotazníkové položce. 13,5 % respondentů dále uvedlo, že péče o psa pro ně zpočátku byla nebo stále je velmi náročná, dalším dvěma (5,4 %) zkomplikovala jejich některé předešlé aktivity (např. cestování do zahraničí na delší dobu). Náročnost péče může mít mnoho příčin, od nedostatečného uvědomění si nutnosti péče o psa a finančních nákladů s ním spojených, až po změny ve zdravotním stavu psa nebo jeho majitele.

Třetí parciální cíl, kterým bylo zjistit, jaké aktivity, které by držitelé pomáhajícího psa ocenili (rádi zařadili do svého programu) a mohly by být podnětem pro výcviková centra či jiné organizace zabývající se danou problematikou, nám reflektuje předposlední dotazníková položka. Odpovědi v této položce byly velmi různorodé, nejčastěji (64,9 %) jsme se však setkali s tím, že jsou respondenti s výcvikem psa a nabídkou služeb plně spokojeni a žádné další požadavky by neměli. Část (13,5 %) respondentů pak uvedla, že nové nápady a aktivity

zkoušejí díky setkávání s dalšími majiteli asistenčních a vodicích psů na organizovaných výcvikových pobytech, a to jim dostačuje. Vzhledem k charakteru této dotazníkové položky (otevřená otázka) je možné, že se těchto pobytů účastní i někteří respondenti, kteří uvedli spokojenost s výcvikem a nabídkou služeb. Z tohoto důvodu bychom mohli tyto dvě skupiny sloučit. Nové podněty pro výcviková centra a další organizace pak sdílelo celkem 8 (21, 6 %) dotazovaných osob. Tyto odpovědi zahrnovaly celorepublikové sjednocení povelů psa (krajové odlišnosti), za kterou zřejmě může neucelenost systému výcviku pomáhajících psů; přivedení majitele na původní místo (např. po krátkém odchodu na toaletu); štěknutí psa v případě, že je mezi ním a jeho nevidomým majitelem nějaká překážka (např. plot), které by nevidomé osobě umožnilo situaci lépe pochopit; po přivolání psa nevidomou osobou dotyk čenichem (pes může sedět metr od jeho majitele, který o něm neví). Tyto podněty se poté více pojí k výcviku vodicích psů. Dále byla uvedena větší příprava psa na leteckou dopravu s jeho majitelem a práce v přítomnosti hospodářských zvířat. Několik z nich by potěšila i větší osvěta široké veřejnosti z důvodu nevhodného rušivého chování psa i jich samotných. Z malé informovanosti veřejnosti poté totiž mohou pramenit i další předsudky a negativní postoje k těmto osobám. Neméně důležitým požadavkem bylo více žadatele upozorňovat na možná negativa. Za ta pak respondenti nejčastěji považují výrazné ovlivnění finanční situace (strava, vybavení pro psa a nákladná veterinární péče), o které jsme hovořili už v rámci 14. dotazníkové položky. Posledním zmiňovaným bodem byla přístupová práva, z důvodu jejich nepřehlednosti a neucelenosti systému. Tato oblast je v řešení již několik let a zasloužila by si razantní změnu a sjednocení.

V poslední dotazníkové položce jsme respondenty požádali o případné sdělení dalších informací, které považují za stěžejní a v rámci dotazníku jsme se na ně nezeptali. 59,5 % dotazovaných osob nic dalšího dodat nepotřebovalo, vše podstatné již uvedli v rámci předchozích dotazníkových položek. Ostatní považují za důležité téma (opět) finanční náklady na psa, především pak s ohledem na veterinární péči. Vzhledem tomu, že finance byly v rámci našeho dotazníku zmíněny již po několikáté, bylo by potřeba se na tuto oblast více zaměřit. Dále by několik respondentů považovalo za dobré zmínit předchozí počet asistenčních nebo vodicích psů. Je možné, že zkušenosti s průběhem soužití i v dalších oblastech se v závislosti na předchozím počtu psů mohou odlišovat. Mezi odpověďmi byla také míra (ne)naplnění původních očekávání při pořizování psa. Jedna z respondentek dokonce uvedla, že pes má pro rodinu význam hlavně v mentální podpoře jejích členů. Dítě, pro které byl asistenční pes původně pořizován, se ho sice nestraní, ale ani jej nevyhledává.

To znamená, že na ovlivnění situace a stavu dítěte se zdravotním postižením přítomnost psa přímo nemá. I přes tuto nastalou situaci považujeme asistenčního psa u respondentky za přínos. Vzhledem k tomu, že pečovatelská zátěž o dítě se zdravotním postižením může být vyčerpávající, zachování mentální pohody všech ostatních členů rodiny je nesmírně důležité.

8 Doporučení pro praxi

Na bázi teoretických poznatků z odborných zdrojů a informací zjištěných dotazníkovým šetřením lze navrhnout několik doporučení pro praxi.

Jedna z oblastí, na kterou by se měli odborníci zaměřit, je větší práce s širokou veřejností a osvěta. Přestože chápeme, že přítomnost psa tam, kde je mu běžně vstup zakázán, vzbuzuje u veřejnosti větší pozornost, pro osobu se zdravotním postižením tento přílišný zájem může být časem nepříjemný. Nejenže pes naplno nemůže plnit svou práci, ale i samotný majitel se potřebuje soustředit na své činnosti, a ne neustále interagovat s ostatními. Osobě se zdravotním postižením to také do jisté míry znemožňuje naplno zapojit své kompenzační smysly a další mechanismy, které mu pomáhají v různých situacích. Ať už tedy jde o nákup v obchodě nebo pohyb po ulici, nevhodné projevy veřejnosti vůči pomáhajícímu psu a jeho majiteli je zdržují. Do osvěty by se dle našeho názoru mohla více zapojovat také média a prostředky hromadné komunikace. Domníváme se, že např. krátké televizní (reklamní) spoty, ve kterých by mohli účinkovat i sami majitelé psů se speciálním výcvikem, by mohly přispět k lepšímu pochopení.

Vzhledem k tomu, že pro některé respondenty byla nebo stále je péče o psa velmi náročná, považujeme za stěžejní, aby výcviková centra předem žadatelům zdůrazňovala i faktickou náročnost péče a finanční zátěž, která se se zvířetem může pojit. Zvážit by se mohly také další příspěvky na péči o psa, které by se odvíjely např. od zdravotního stavu jeho majitele a výdajů, které měsíčně utratí za lékařskou péči.

V souvislosti s doporučeními do praxe nám mnohé napověděla také předposlední dotazníková položka. Celý systém výcviku asistenčních i vodicích psů by urychleně potřeboval sjednocení a jasnější vymezení práv a povinností všech stran. Zaručena by tak byla nejen kvalita výcviku, ale také péče o klienty jednotlivých organizací. Tato změna by také přinesla lepší přehlednost do oblasti terminologie, financování i přístupových práv psů se speciálním výcvikem a jejich majitelů.

Závěr

Diplomová práce byla vypracována na téma Pes jako významný činitel v životě osob se zdravotním postižením. Jejím cílem bylo především zjištění hlavních přínosů a případných negativ či bariér, které osoby se zdravotním postižením jako majitelé asistenčních a vodících psů nejvíce vnímají.

V teoretické části jsme se nejprve seznámili s několika definicemi, pojmy a klasifikacemi pojících se k problematice osob se zdravotním postižením. Dále jsme se krátce věnovali historii psa jako průvodce lidí a následně jsme uvedli možné rozdělení specializací pomáhajících psů v současnosti. Kromě asistenčních, signálních a vodících psů jsme více rozvedli také metodu canisterapie, která se také může pozitivně odrážet ve zdravotním stavu naší cílové skupiny osob. Samostatnou kapitolu jsme věnovali předvýchově a speciálnímu výcviku psů a jejich náležitostem. Zmínili jsme také kritéria výběru, dle kterých jsou psi do programu zařazováni, a některé organizace, které se dané problematice věnují. V poslední kapitole jsme se pak více věnovali tématu osoby se zdravotním postižením jako klienta výcvikového subjektu a jeho rodině.

V praktické části jsme k výzkumu využili kvantitativní metodu dotazníkového šetření, díky které jsme sesbírali data od 37 respondentů. Dotazníkové položky byly sestaveny tak, aby korespondovaly s poznatky získanými v teoretické části práce. V rámci vyhodnocení dat jsme ověřovali naše hypotézy a naplnili hlavní a dílčí cíle. Za největší přínos psa se speciálním výcvikem v životě osoby se zdravotním postižením pak ze získaných výsledků považujeme pozitivní vliv na mentální pohodu a s tím související ovlivnění zdravotního stavu a sféry socializace. Většina dotazovaných osob tak rozhodnutí o pořízení psa považuje za velmi dobrý krok, který by dále doporučili. Doufáme, že brzké změny se dostaví také v oblasti chystané legislativy, ve které spatřujeme velké mezery a prostor pro zlepšení.

Závěry z diplomové práce by mohly inspirovat organizace, které pracují s naší cílovou skupinou, ale také rozšířit obzory široké veřejnosti, která si důsledků svého často nevhodného chování v přítomnosti psa se speciálním výcvikem a jejich majitelů nemusí plně uvědomovat. Téma práce by se i do budoucna dalo ještě více rozpracovat. Možnosti spatřujeme především v oblasti způsobů osvěty dané problematiky nebo v zaměření na budoucí změny související s chystanou právní úpravou.

Seznam bibliografických citací

1. Bauhaus, J. 2021. *Most popular service dog breeds*. American kennel club [online]. [cit. 12. 10. 2023]. Dostupné z: <https://www.akc.org/expert-advice/lifestyle/most-popular-service-dog-breeds/>
2. Crowe, T. K., Deitz, J. C., Winkle, M. Y., Nelson, R. A., & Woolf, J. 2019. *Effects of Partnerships between Adolescents with Developmental Disabilities and Service Dogs*. The Open Journal of Occupational Therapy, 7(1). <https://doi.org/10.15453/2168-6408.1520>
3. Diatka, K. 2012. *Tlapkání, čili Život asistenčního psa*. Starý Plzenec: Pomocné tlapky. ISBN 978-80-260-4359-1. Dostupné také z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:89105510-659c-11e4-8214-005056827e51>.
4. Finková, D., Ludíková, L. a V. RŮŽIČKOVÁ. 2007. *Speciální pedagogika osob se zrakovým postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého. ISBN 978-80-244-1857-5.
5. Galajdová, L. a Z. Galajdová. 2011. *Canisterapie: pes lékařem lidské duše*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-879-1.
6. Galetová, Z. 2008. *Problematika asistenčních psů v ČR*. Praha: VÚPSV. ISBN 978-80-7416-015-8.
7. Gůrová, K. 2016. *Vodící pes*. Praha: Okamžik [online]. [cit. 09. 10. 2023]. Dostupné z: http://okamzik.cz/nmn/Texty/Vodici_pes/Obsah.html
8. Hájková, M. 2023. *Výcvik vodících psů od historie až po současnost*. iFauna [online]. [cit. 02. 10. 2023]. Dostupné z: <https://www.ifauna.cz/clanky/7428-vycvik-vodicich-psu-od-historie-az-po-soucasnost.html>
9. Helppes. Copyright © 2018. *Často kladené otázky a odpovědi*. Helppes [online]. [cit. 05. 10. 2023]. Dostupné z <https://helppes.cz/psi-pomocnici/casto-kladene-otazky-a-odpovedi/#1567788672279-2fec3d2f-5388>
10. Helppes. Copyright © 2018. *Psí pomocníci pro*. Helppes [online]. [cit. 05. 10. 2023]. Dostupné z: <https://helppes.cz/psi-pomocnici/psi-pomocnici-pro/>
11. Helppes. Copyright © 2018. *Vhodná plemena pro výcvik*. Helppes [online]. [cit. 12. 10. 2023]. Dostupné z: <https://helppes.cz/psi-pomocnici/vhodna-plemena-pro-vycvik/>
12. Chráska, M. 2016. *Metody pedagogického výzkumu základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada. Pedagogika. ISBN 978-80-247-5326-3.
13. Kavalírová, K. 2017. *Vodící pes: kompenzační pomůcka pro osoby s těžkým zrakovým postižením*. Praha: Okamžik. ISBN 978-80-86932-46-0.

14. Kocurová, M. 2002. *Speciální pedagogika pro pomáhající profese*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni. ISBN 80-7082-844-7.
15. Michalík, J. 2011. *Zdravotní postižení a pomáhající profese*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-859-3.
16. MPSV. 2022. *Zdravotní postižení*. MPSV [online]. [cit. 27. 11. 2023]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/zdravotni-postizeni>
17. *Návrh zákona o některých právech osob se zdravotním postižením, které využívají doprovodu psa se speciálním výcvikem, a o změně souvisejících zákonů*. [cit. 12. 11. 2023]. Dostupné z: https://www.ochrance.cz/uploads-import/ESO/23_2015_SZD_navrh_zakona.pdf
18. Panýrková, I. 2021. *Z historie vodících psů u nás*. eCanis [online]. [cit. 02. 10. 2023]. Dostupné z: https://www.ecanis.cz/clanky/z-historie-vycviku-vodicich-psu-u-nas_1788.html
19. Pragerová, K., & Sirotková, J. 2020. *Asistenční pes pro dítě se zdravotním postižením: průvodce pro rodiny dětí s postižením, odborníky a další zájemce*. Praha: Pasparta. ISBN 978-80-88290-54-4.
20. Tvrdá, A. 2020. *Canisterapie: zvíře v sociálních službách*. Praha: Plot. ISBN 978-80-7428-366-6.
21. Klub držitelů vodících psů. Copyright © 2023. *Z historie vodících psů u nás*. Klub držitelů vodících psů SONS ČR [online]. [cit. 02. 10. 2023]. Dostupné z: https://kdvp.brailnet.cz/histor_cr.php
22. Potměšilová, P. a kol. 2013. *Speciální pedagogika nejen pro sociální pedagogy*. Praha: Parta. ISBN 978-80-7320-179-1.
23. Renotierová, M. & Bendová, P. 2005. *Somatopedie pro výchovné pracovníky I*. Texty k distančnímu vzdělávání v rámci kombinovaného studia. Olomouc: Univerzita Palackého. ISBN 80-244-1097-4.
24. Skutil, M. a kol. 2011. *Základy pedagogicko-psychologického výzkumu pro studenty učitelství*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-778-7.
25. Sovák, M. 1986. *Nárys speciální pedagogiky*. 6. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.
26. Vitásková, K. a kol. 2003. *Zefektivnění studia a profesního uplatnění handicapovaných studentů na vysokých školách*. Olomouc: Univerzita Palackého. ISBN 80-244-0621-7.

27. World health organization. 2023. *International Statistical Classification of Diseases and Related Health Problems (ICD)*. Ženeva: WHO [online]. [cit. 12. 11. 2023]. Dostupné z: <https://www.who.int/classifications/classification-of-diseases>
28. Zákon č. 329/2011 Sb. Zákon o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením a o změně souvisejících zákonů. In: *Zákony pro lidi* [online]. AION CS, 2010-2023 [cit. 02. 10. 2023]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2011-329>
29. Zákon č. 223/2013 Sb. Zákon, kterým se mění zákon č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů. In: *Zákony pro lidi* [online]. AION CS, 2010-2023 [cit. 02. 10. 2023]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2013-223>
30. Zákon č. 372/2011 Sb. Zákon o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování. In: *Zákony pro lidi* [online]. AION CS, 2010-2023 [cit. 10. 11. 2023]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2011-372>

Seznam tabulek a grafů

Seznam tabulek:

Tabulka 1 – Pohlaví respondentů

Tabulka 2 – Věk respondentů

Tabulka 3 – Zdravotní postižení

Tabulka 4 – Specifikace psa

Tabulka 5 – Ovlivnění žadatele o asistenčního psa jeho cenou

Tabulka 6 – Myšlenka pořízení pomáhajícího psa

Tabulka 7 – Náročnost žadatelského procesu

Tabulka 8 – Kontakt s výcvikovým centrem

Tabulka 9 – Požadavky na dovednosti psa

Tabulka 10 – Nejčastější sféry pomoci

Tabulka 11 – Bariéry ve veřejném prostoru z důvodu přítomnosti psa

Tabulka 12 – Chování veřejnosti

Tabulka 13 – Negativa vlastnictví psa

Seznam grafů:

Graf 1 – Pohlaví respondentů

Graf 2 – Věk respondentů

Graf 3 – Zdravotní postižení

Graf 4 – Specifikace psa

Graf 5 – Ovlivnění žadatele o asistenčního psa jeho cenou

Graf 6 – Myšlenka pořízení pomáhajícího psa

Graf 7 – Náročnost žadatelského procesu

Graf 8 – Kontakt s výcvikovým centrem

Graf 9 – Požadavky na dovednosti psa

Graf 10 – Nejčastější sféry pomoci

Graf 11 – Bariéry ve veřejném prostoru z důvodu přítomnosti psa

Graf 12 – Chování veřejnosti

Graf 13 – Negativa vlastnictví psa

Seznam použitých zkratk

AAA – Animal Assisted Activities

AACR – Animal Assisted Crisis Response

AAI – Animal Assisted Intervention

AAE – Animal Assisted Education

AAT – Animal Assisted Therapy,

ADI – Assistance Dogs International

ADEu – Assistance Dogs Europe

IGDF – International Guide Dog Federation

PAS – Poruchy autistického spektra

MKF – Mezinárodní klasifikace poruch, postižení a handicapů

OSN – Organizace spojených národů

WHO – Světová zdravotnická organizace

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Lucie Čechová
Katedra:	Ústav speciálněpedagogických studií
Vedoucí práce:	Mgr. et Bc. Veronika Růžičková, Ph.D.
Rok obhajoby:	2024

Název práce:	Pes jako významný činitel v životě osob se zdravotním postižením
Název v angličtině:	The dog as an important factor in the lives of people with disabilities
Anotace práce:	<p>Tato diplomová práce se zabývá se zabývá problematikou asistenčních a vodících psů u osob se zdravotním postižením. Teoretická část je zaměřena na čtyři hlavní oblasti. Čtenář je postupně seznámen s problematikou vymezení hlavních pojmů a definic v oblasti zdravotního postižení, asistenčních a vodících psů, jejich zákonného ukotvení a výcvikových center a na závěr také s žadatelem a jeho rodinou. Praktická část je tvořena kvantitativním výzkumem ve formě dotazníkového šetření, jehož hlavním cílem je zjistit, jaké hlavní benefity, ale také bariéry a nevýhody představuje pro osobu se zdravotním postižením přítomnost psa v jejím každodenním životě.</p>
Klíčová slova:	osoba se zdravotním postižením, asistenční pes, vodící pes
Anotace v angličtině:	<p>This diploma thesis deals with the issue of assistance and guide dogs for people with disabilities. The theoretical part is focused on four main areas. The reader is gradually introduced to the issue of defining the main terms and definitions in the field of disability, assistance and guide dogs, their legal anchoring and training centers, and finally also with the applicant and his family. The practical part consists of quantitative research in the form of a questionnaire survey, the main goal of which is to find out what main benefits, but also barriers and disadvantages, the presence of a dog in his/her daily life represents for a person with a disability.</p>

Klíčová slova v angličtině:	assistant dog, guide dog, disabled people
Přílohy vázané v práci:	
Rozsah práce:	89 stran
Jazyk práce:	Český jazyk